

Tržišno natjecanje i obveza čuvanja poslovne tajne

Balažinec, Denis

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:609512>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

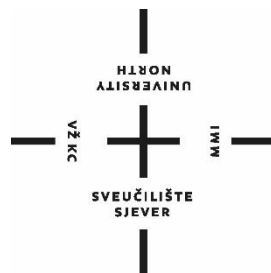

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN

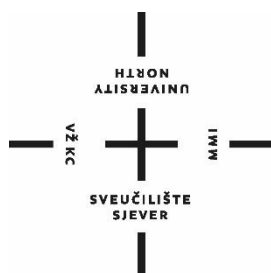
DIPLOMSKI RAD br. 369/PE/2021

**TRŽIŠNO NATJECANJE I OBVEZA
ČUVANJA POSLOVNE TAJNE**

Denis Balažinec

Varaždin, ožujak 2021.

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN
Studij Poslovne ekonomije

DIPLOMSKI RAD

**TRŽIŠNO NATJECANJE I OBVEZA
ČUVANJA POSLOVNE TAJNE**

Student:
Denis Balažinec, mat. br. 0716/336D

Mentor:
doc. dr. sc. Petar Mišević

Varaždin, ožujak 2021

Sažetak

Pravo tržišnog natjecanja jedno je od temeljnih obilježja tržišnog gospodarstva, a konkurentski odnos između poduzetnika pokretač je tržišnog gospodarstva. Tržišnim natjecanjem motivira se poduzetnike na učinkovitije poslovanje, a kao rezultat učinkovitijeg poslovanja postižu se niže cijene, kvalitetniji proizvodi, veći izbor za potrošače i inovacije u poslovanju. Kako bi tržište moglo funkcionirati te kako bi svi sudionici imali koristi od tržišnog natjecanja, važno je da isto bude zakonski regulirano i da postoje mehanizmi zaštite tržišnog natjecanja. U Republici Hrvatskoj (dalje: RH) tržišno natjecanje regulirano je Zakonom o zaštiti tržišnog natjecanja (dalje: ZZTN), a odlukom Hrvatskog sabora osnovana je Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: AZTN) kao tijelo nadležno za zaštitu tržišnog natjecanja. Zakonodavni okvir u području zaštite tržišnog natjecanja je ZZTN (NN, 79/09) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja (NN, 80/2013) te ulaskom RH u Europsku uniju (dalje: EU) AZTN ima ovlast da uz ZZTN primjenjuje i pravne stečevine EU-a koje uređuju područje zaštite tržišnog natjecanja.

Poslovnom tajnom podrazumijeva se podatak koji je kao takav određen zakonom, a radi se o informaciji koja ima značajnu vrijednost za njenog vlasnika, vrijednost koja mu osigurava prednost na tržištu i samim time ima pravo i interes štiti takav podatak. Obveza čuvanja poslovne tajne značajan je element poslovanja te je sukladno tome i zakonski regulirano postupanje s tajnim podacima. Definirane su poslovne tajne i predstavljene zakonske regulative (Zakon o tajnosti podataka, Zakon o zaštiti tajnosti podataka, Kazneni zakon) važeće u RH koje osiguravaju tajnost podataka.

Putem anketnog upitnika dobivena su saznanja ispitanika o tržišnom natjecanju i obvezi čuvanja poslovne tajne.

Ključne riječi: tržišno natjecanje, Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja, Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja, poslovna tajna, obveza čuvanja poslovne tajne, Zakon o tajnosti podataka

Summary

Competition law is one of the fundamental features of a market economy, the very competitive relationship between entrepreneurs is the driver of a market economy. Competition motivates entrepreneurs to operate more efficiently, resulting more efficient operations, lower prices, higher quality products, greater choice for consumers and innovations in business are achieved. For the market to function and all participants to benefit from competition, it is important that it is regulated by law and that there are mechanisms to protect competition. Accordingly, in the Republic of Croatia (hereinafter: The Republic of Croatia) competition is regulated by the Competition Act (hereinafter: PPA), and the Croatian Parliament established the Agency for the Protection of Competition (hereinafter: CCA) as the body responsible for competition protection. The legislative framework in the field of competition protection is the Competition Act (OG, 79/09) and the Act on Amendments to the Competition Protection Act (OG, 80/2013), and with the accession of the Republic of Croatia to the European Union (hereinafter: EU) The Competition Act also applies the *acquis Communautaire* which regulates the field of competition protection.

A business secret is information that is determined as such by law, and it is information that has significant value for its owner, a value that provides him with an advantage in the market and thus has the right and interest to protect such information. The obligation to keep business secrets is a significant element of business and, accordingly, the handling of classified information is legally regulated. Business secrets have been defined and legal regulations (Law on Data Secrecy, Law on Protection of Data Secrecy, Criminal Code) valid in the Republic of Croatia that ensure data secrecy have been presented.

The survey questionnaire provided respondents with information on competition and the obligation to maintain business secrets.

Keywords: competition, Law on Protection of Market Competition, Agency for Protection of Market Competition, business secret, obligation to keep business secret, Law on Data Secrecy

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za ekonomiju

STUDIJ diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija

PRISTUPNIK Denis Balažinec

MATIČNI BROJ 0716/336D

DATUM 10.03.2021.

KOLESIJ Korporativna sigurnost

NASLOV RADA Tržišno natjecanje i obveza čuvanja poslovne tajne

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU Competition and protection of trade secrets

MENTOR Petar Mišević

ZVANJE doc.dr.sc.

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. izv.prof.dr.sc. Ante Rončević, predsjednik
2. prof.dr.sc. Anica Hunjet, član
3. doc.dr.sc. Petar Mišević, mentor
4. izv.prof.dr.sc. Dinko Primorac, zamjenski član
- 5.

Zadatak diplomskog rada

BROJ 369/PE/2021

OPIS

U Republici Hrvatskoj kao i EU vrijede stroga pravila za zaštitu tržišnog natjecanja zbog čega su određene prakse zakonski strogo zabranjene. Najčešći negativni primjeri tih praksi su: podjela tržišta, dogovaranje cijena, sporazumi o distribuciji, sporazumi o ograničenju proizvodnje, sporazumi o podjeli kupaca i sl. Propisi se primjenjuju na poduzeća kao i na organizacije koje obavljaju gospodarsku djelatnost.

Cilj rada je prezentirati zakonske obveze koje zakonodavac postavlja prema pravnim i fizičkim osobama u području tržišnog natjecanja i zaštite poslovnih tajni od neovlaštenog rasplaganja.

U diplomskom radu je potrebno:

- prezentirati osnovne pojmove o tržišnom natjecanju
- zakonska ograničenja
- ulogu i nadležnost Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja
- pojam, definiciju i obvezu čuvanja poslovne tajne
- kazneno pravnu zaštitu poslovne tajne
- provesti istraživanje u obliku ankete o obvezi čuvanja poslovne tajne i zakonitoj obradi podataka.

ZADATAK URUČEN

11. 03. 2021.

POTPIS MENTORA

[Handwritten signature]

Popis korištenih kratica:

AZTN	Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja
ZZTN	Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja
UFEU	Ugovor o funkcioniranju Europske unije
NDA	Ugovor o povjerljivosti (Non-disclosure agreement)
GDPR	Opća uredba o zaštiti podataka
EU	Europska unija
TRIPS	Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
ZZOP	Zakon o zaštiti osobnih podataka
BI	Poslovna inteligencija (Business Intelligence)
PT	Poslovna tajna
ZZTP	Zakon o zaštiti tajnosti podataka
ZZNITV	Zakon o zaštiti neobjavljenih informacija s tržišnom vrijednosti
ZR	Zakon o radu

1. UVOD	1
1.1. Predmet i struktura diplomskog rada	1
1.2. Izrada i metode prikupljanja podataka	3
2. TRŽIŠNO NATJECANJE	4
2.1. Općenito o tržišnom natjecanju	4
2.2. Instrumenti za zaštitu tržišnog natjecanja	6
2.2.1. Zabrana sporazuma koji su protivni propisima o zaštiti tržišnog natjecanja .	6
2.2.2. Zabrana zlouporabe vladajućeg položaja na tržištu	8
2.2.3. Postupak kontrole koncentracije poduzetnika	9
2.2.4. Zabrana državnih potpora	11
2.3. Instrumenti za zaštitu tržišnog natjecanja poslodavca i zaposlenika	12
2.3.1. Zakonska zabrana natjecanja	12
2.3.2. Ugovorna zabrana tržišnog natjecanja s poslodavcem	15
3. ZAŠTITA TRŽIŠNOG NATJECANJA U RH	22
3.1. Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja	22
3.1.1 Organizacija i organizacijski ciljevi	23
3.1.2 Nadležnost i struktura AZTN-a	24
4. POSLOVNA TAJNA	27
4.1. Pojam poslovne tajne	27
4.2. Poslovna tajna prema ZZTP-a	30
4.3. Obveza čuvanja poslovne tajne	33
4.4. Kaznenopravna zaštita poslovne tajne	33
4.5. Primjer čuvanja poslovne tajne	34
4.6. Ugovor o povjerljivosti (NDA)	35
4.7. Zaštita inovacija putem poslovnih tajni	36
5. ISTRAŽIVANJE	41
6. ZAKLJUČAK	51
7. IZVORI	53
8. POPIS SLIKA, TABLICA	55
9. PRILOZI	57

1. UVOD

1.1. Predmet i struktura diplomskog rada

Za razvoj gospodarstva i napredak u pojedinim društvenim segmentima, važno je da postoji zdrava konkurencija te tržišno natjecanje u skladnom obliku. Samim natjecanjem konkurenti „tjeraju“ jedni druge da unapređuju svoje proizvode i usluge što na kraju pridonosi razvitaku gospodarstva i pogodnostima za sve sudionike tog procesa. U današnjem svijetu najviše ekonomskih odluka se donosi upravo na tržištima koja djeluju kao posrednici između potrošača i proizvođača, te tehnologija. Ukoliko su tržišta pravilno uređena, svatko mora pronaći optimalan način poslovanja kako bi mogao egzistirati na tržištu i ostvarivati dobit. Upravo zbog toga važno je da postoje jasni propisi i pravila poslovanja na tržištu kojima će se osigurati zaštita prava i jednaki uvjeti za sve poduzetnike, te samim time mogućnost ravnopravnog sudjelovanja u tržišnom natjecanju. Razvoj ekonomije i globalizacija snažno su utjecali na međunarodno poslovanje što je impliciralo potrebu revizije propisa i pravila koji reguliraju područje tržišnog natjecanja. Regulacija tržišnog natjecanja relativno je nova disciplina koja se ubrzano mijenja i prilagođava tijekom 20. i 21. stoljeća. Nakon prve industrijske revolucije vodeća industrijska poduzeća u zemljama zapadne Europe upravo zbog nedostatka tržišnih propisa ostvaruju monopolističke položaje i povećanje tržišnog udjela čime onemogućavaju poslovni opstanak malih poduzeća i obrta. Nadalje, tehnološki razvoj i industrijalizacija kao i razvoj tržišne ekonomije u međunarodnom poslovanju nužno uvjetuju kontinuirano analiziranje, reviziju i donošenje regulativa kojima će se ujednačiti pravila i podići razina kvalitete i uvjeta u tržišnom poslovanju, kako na unutarnjem, nacionalnom, tako i na međunarodnom tržištu poslovanja. Sukladno tome cilj je ovog rada prikazati kako je tržišno natjecanje regulirano u novije doba i koja prava i obveze proizlaze iz navedenih regulacija za sudionike na tržištu. Fokus je na prikazivanju regulativa koje su aktualne u RH-oj i u EU-i. Zbog društvenih, gospodarskih i tehnoloških promjena, politika EU-a u području tržišnog natjecanja konstantno se prilagođava i usklađuje. S obzirom na sve navedene čimbenike donositelji političkih odluka dužni su kontinuirano procjenjivati jesu li važeća pravila tržišnog natjecanja i dalje dovoljno učinkovita za ostvarivanje i osiguravanje adekvatne razine u zaštiti tržišnog natjecanja. Novi sastav Europske komisije, koji je preuzeo dužnost u prosincu 2019., priprema sveobuhvatnu reviziju protumonopolskih pravila te pravila o koncentracijama i državnim potporama. Osim toga, pandemija bolesti COVID-19 predstavlja veliki izazov za poduzeća, potrošače i gospodarstvo u cjelini te je, kako bi se na njega na odgovarajući način odgovorilo, potreban niz mjera u

području tržišnog natjecanja.¹ Kroz rad su prikazani instrumenti, politike tržišnog natjecanja, instrumenti kao što su zabrana sporazuma koji su protiv odredbi o zaštiti tržišnog natjecanja, zloupotreba vladajućeg položaja na tržištu, kontrola koncentracije na tržištu, zabrana državnih potpora. Predmet istraživanja su i alati tržišnog natjecanja koji su prisutni u poslovnom svijetu, a uređuju odnos poslodavca i zaposlenika na tržištu, alati kao što su ugovor o zabrani natjecanja, zakonska zabrana natjecanja, zabrana poslovne suradnje i obveza čuvanja poslovne tajne. Naime, u određenim periodima i okolnostima pojedinac, ali i poduzeće, nalaze se u situaciji kada moraju zaštititi svoje interese kako bi bili u mogućnosti uspješno poslovati, tržišno se natjecati i zaštititi trgovačko društvo od nelojalne konkurencije. Kako bi poduzeća i pojedinci zaštitili svoja prava, nužno je da regulatorna tijela kroz nadzor i kontrolu tržišnog natjecanja preveniraju i sankcioniraju kršenje važećih pravila i propisa u području tržišnog natjecanja.

Porast ulaganja, brzi razvoj znanosti, istraživanja i tehnologija i sama primjena tehnologije u svim područjima ljudske djelatnosti rezultirali su velikim brojem inovacija, patenata i izuma koje je trebalo zaštititi jer se radilo o obliku konkurentske prednosti. Tijekom 20. i 21. stoljeća zbog ubrzanog razvoja znanosti i industrijske primjene njihovih rezultata, ubrzano se razvijaju industrijske grane kao što su farmaceutska, IT, automobilska, avioindustrija i druge. Njihov tržišni razvoj uvjetuje primjena znanstvenih izuma koje je nužno štiti kao intelektualno vlasništvo trgovačkih društava kroz određene zakonske propise kojima se neovlaštena objava ili krađa poslovnih tajni u zakonodavstvu većine zemalja tretira kao kazneno djelo. U povijesti, tržišni odnosi nisu bili regulirani u mjeri u kojoj su danas. Brzi razvoj interneta, digitalizacija u području obrade podataka i razvoj elektroničkog poslovanja donosi nove obveze u tržišnom poslovanju kao i velike rizike od krađe osjetljivih poslovnih informacija od strane pojedinaca i organizacija u cilju ostvarivanja konkurentske prednosti i nepripadajuće materijalne koristi. Naime, kroz povijest se nije toliko obraćalo pažnje na vrijednost podataka, koristili su se drugačiji načini zaštite poslovanja. Razvojem industrije i tehnologija javlja se potreba da se zaštite važni podaci za poduzeće kao i pojedinca te da se isti jasno reguliraju putem zakona. Tako u suvremeno vrijeme nailazimo na slučajeve industrijske špijunaže, krađe intelektualnog kapitala, nezakonitog pribavljanja poslovnih podataka itd. U povijesti je osvještenost zaposlenika o zaštiti podataka bila veoma mala i tek u novije doba krenulo se s educiranjem i pripisivanjem važnosti poslovnim informacijama. Slijedom navedenog, u radu je obuhvaćen dio koji je vezan za poslovnu tajnu i obvezu čuvanja poslovne tajne. Važnost

¹ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/82/politika-trzisnog-natjecanja>; pristupio 25.02.2021.

povjerljivih poslovnih informacija ima sve veći značaj u današnje doba s obzirom da kvalitetne informacije mogu odrediti smjer poslovanja svakog poduzeća.

1.2. Izrada i metode prikupljanja podataka

Kod izrade diplomskog rada korištena je literatura vezana uz tržišno natjecanje i poslovne prakse; radi se o stručnoj i znanstvenoj literaturi u obliku knjiga, članaka i istraživanja. Dio literature preuzet je s dostupnih internetskih stranica, foruma i portala. Tijekom istraživanja proučavani su i važeći zakonski akti (Zakon o radu, Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja, direktive EU). Dio literature preuzet je sa službene stranice Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja.

Literatura je navedena na dnu svake stranice isto kao i ukupnoj literaturi na kraju rada te prikazuje sve izvore koji su korišteni pri izradi ovog rada.

Rad sadrži i anketni upitnik koji obrađuje pitanja vezana uz tržišno natjecanje i obvezu čuvanja poslovne tajne. Rezultati anketnog upitnika analizirani su u sklopu rada te su na temelju njih donijeti zaključci vezani uz tržišno natjecanje i obvezu čuvanja poslovne tajne.

2. TRŽIŠNO NATJECANJE

2.1. Općenito o tržišnom natjecanju

Natjecanje je sastavni dio suvremenog načina života i rada. Naime, u svijetu globalizacije i dostupnosti različitih usluga i proizvoda, cilj svakog pojedinca i tržišnog društva je zaslužiti povjerenje te osigurati egzistenciju i poslovni opstanak na tržištu. Jasno, kako bi se to ostvarilo, pojedinac i poduzeće se svakodnevno moraju truditi na očuvanju tržišnih pozicija u odnosu na konkurenciju i fokusirati se na ostvarivanje boljih učinaka. U današnjem svijetu, u prostoru tržišne ekonomije zajamčeni su uvjeti za zaštitu tržišnog natjecanja kojim se svim gospodarskim subjektima kao i pojedincima osiguravaju i jamče sloboda konkurencije i tržišnog natjecanja.

Pod pojmom tržišnog natjecanja podrazumijeva se vrsta tržišne utakmice u kojoj se vodi borba za prevlast s ciljem osiguravanja vlastitog probitka ili egzistencije. Jedan od glavnih pokretačkih elemenata u tržišnom natjecanju je sloboda natjecanja za sve sudionike. No, kod tržišnog natjecanja važno je uspostaviti pravila, te osigurati jednake tržišne uvjete svim sudionicima. Tim pravilima uspostavlja se ravnoteža na tržištu i ona se koriste kako bi se uklonile situacije nelegalnog poslovanja. Cilj svakog sudionika je da koristi određene mogućnosti kako bi zaštitio svoje poslovanje i bio što konkurentniji na tržištu.

U novije doba velika važnost pridodaje se i zaštiti tržišnog natjecanja čija je svrha zaštita interesa svih konkurenata kao i interesa svih korisnika usluga, to jest proizvoda. Gotovo svaka suvremena država sukladno tome ima i zakon o zaštiti tržišnog natjecanja, kojim uređuje ponašanja na tržištu.

Možemo zaključiti da je politika tržišnog natjecanja uvelike važna za potrošače jer svojim ciljem da definira pošteno natjecanje među poduzećima, omogućuje potrošačima da imaju korist od zdrave konkurencije.

Korist se može primijetiti u nižim cijenama za potrošače. Niske cijene jedan su od alata da se poveća udio poduzeća na tržištu, stoga postoji tendencija da će poduzeća koristiti taj alat. Snižavanjem cijena veći broj korisnika će moći koristiti usluge ili proizvod, a samim time postići će se zapažen utjecaj i na gospodarstvo.

Politikom tržišnog natjecanja utječe se indirektno i na kvalitetu proizvoda ili usluge. Kod natjecanja važno je da proizvodi ili usluge imaju određenu kvalitetu kako bi bili atraktivni i

poželjni na tržištu. Ukoliko je proizvod kvalitetan, veći će broj korisnika imati tendenciju da kupuje navedeni proizvod, a ista je stvar i za usluge.

Definiranjem tržišnog natjecanja omogućava se i veći izbor proizvoda i usluga za potrošača. Svaki proizvođač to jest nuditelj usluge pokušat će naći način da se diferencira od ostalih te će nuditi drukčiji proizvod ili uslugu.

Također, jedan od benefita koji proizlazi kroz uređivanje tržišnog natjecanja jest da će proizvođač/nuditelj usluge morati konstantno tražiti načine kako da unaprijedi svoj proizvod ili uslugu, čime će doći do određenih inovacija na tržištu te donijeti neka nova rješenja za potrošače.

Politikom tržišnog natjecanja vrši se pritisak na proizvođače i pružatelje usluga te samim time dolazi do poboljšanja konkurenata na tržištu.

Osim što politika tržišnog natjecanja ima benefite za potrošače, ima pozitivan učinak na proizvođače i pružatelje usluga također. Omogućuje im pristup na tržište i slobodu konkuriranja uz postavljena jasna pravila natjecanja.

Osim pozitivnih učinaka za potrošače i ponuđače važno je da se samim time i poboljšava ukupno gospodarstvo.

Naime, zbog velikog pritiska na tržištu i velikog broja ponuđača postoje i oni koji na nelegalan način pokušavaju ostvariti dobit na tržištu. U sklopu rada prikazani su i načini nelegalnog poslovanja na tržištu, odnosno instrumenti koji štite nelegalno tržišno natjecanje.

2.2. Instrumenti za zaštitu tržišnog natjecanja

2.2.1. Zabrana sporazuma koji su protivni propisima o zaštiti tržišnog natjecanja

Zabrana sklapanja sporazuma koji su protivni propisima o zaštiti tržišnog natjecanja važna je za poduzetnike kao i za potrošače. Za poduzetnike to znači da će postojati konkurencija na tržištu i pravo natjecanja te da će samim time biti omogućen rast poduzetniku, a potrošaču daje veći izbor i bolje uvjete (niže cijene). Stoga su zabranjeni sporazumi koji ograničavaju tržišno natjecanje. Kao što je ranije napomenuto, u današnje vrijeme velikog broja ponuđača i različitih načina poslovanja ima i poduzeća koje na nelegalan način pokušavaju steći korist na tržištu. Pod zabranjenim sporazumima² se smatra:

„Zabranjeni sporazumi između dva ili više poduzetnika kojima se:

- izravno ili neizravno utvrđuju kupovne ili prodajne cijene, odnosno drugi trgovinski uvjeti,
- ograničava ili nadzire proizvodnja, tržište, tehnološki razvoj ili ulaganje,
- dijele tržišta ili izvori nabave,
- primjenjuju nejednaki uvjeti na istovrsne poslove s različitim poduzetnicima, čime ih se dovodi u nepovoljniji položaj u odnosu na konkurenciju,
- uvjetuje sklapanje ugovora prihvaćanjem od drugih ugovornih strana dodatnih obveza, koje po svojoj prirodi ili običajima u trgovini nisu u vezi s predmetom tih ugovora“.³

Sporazumi mogu biti horizontalni gdje se radi o sporazumu između konkurenata na tržištu, odnosno sudionika koji nastupaju na istom tržištu. Njihov interes je ograničavanje poslovanja na tržištu na kojem oni sami posluju. Najpoznatija verzija horizontalnog sporazuma među konkurentima kojima se ograničavaju slobode tržišnog natjecanja jest kartel.

Uz horizontalne sporazume postoje i vertikalni sporazumi, a radi se o sporazumima gdje pravne osobe nisu konkurenti i ne djeluju na istim razinama već djeluju kroz različite razine proizvodnog i distribucijskog lanca te imaju utjecaj na uvjete po kojima mogu kupovati, prodavati određene robe ili usluge. Verzije vertikalnog sporazuma mogu biti sporazum o

² Zabranjeni sporazumi regulirani su člankom 8. ZZTN.

³<https://www.mingo.hr/public/Poduzetnistvo/6-vodic-zastita-trzisnog-lowresfinalweb.pdf>, pristupio 11.02.2021. sadržaju

isključivoj distribuciji, sporazum o selektivnoj distribuciji, sporazum o isključivoj kupnji, sporazum o isključivoj opskrbi, sporazum o franšizi.

Općenito govoreći, vertikalni sporazumi predstavljaju manju prijetnju za tržišno natjecanje u odnosu na horizontalne sporazume.

Radi zaštite tržišnog natjecanja, osnovana je Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (AZTN) koja je ovlaštena poduzeti mjere sankcioniranja ukoliko se krše odredbe ZZTN-a ili članka 101. Ugovora o funkcioniranju EU (dalje: UFEU).

„Člankom 101. stavkom 1. UFEU-a zabranjuju se sporazumi koji mogu utjecati na trgovinu među zemljama EU-a i koji sprječavaju, ograničavaju ili narušavaju tržišno natjecanje.“⁴

No, važno je napomenuti i da nisu svi sporazumi zabranjeni, već da postoje iznimke koje se mogu koristiti ukoliko ispunjavanju određene uvjete:

- „pridonose unapređenju proizvodnje ili distribucije robe i/ili usluga ili promicanju tehnološkog ili gospodarskog razvoja,
- pružaju potrošačima razmjernu korist,
- poduzetnicima ne nameću ograničenja koja nisu neophodna za postizanje navedenih ciljeva i
- poduzetnicima ne omogućuju isključivanje znatnog dijela konkurencije s tržišta, za robe i/ili usluge koje su predmetom sporazuma“⁵.

Kao što je vidljivo, pod zabranjenim sporazumima se najčešće nalaze sporazumi kojima je cilj ograničiti tržišno natjecanje, a za to najčešće koriste dogovore oko određivanja cijena, ograničavanjem proizvodnje, nedozvoljavanjem tehnološkog razvoja, zaštitom izvora nabave i sl.

Analizom zakona o zaštiti tržišnog natjecanja jasno su vidljive obveze i prava koja proizlaze navedenim zakonom i jasno je uređeno poslovanje na tržištu i aktivnosti koje će biti poduzete u skladu sa zakonom ukoliko dođe do nelegalnih radnji.

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:cc0006>

⁵ <https://www.mingo.hr/public/Poduzetnistvo/6-vodic-zastita-trzisnog-lowresfinalweb.pdf> ; pristupio sadržaju 11.02.2021.

2.2.2. Zabrana zlouporabe vladajućeg položaja na tržištu

Primjer nepoštenog tržišnog natjecanja može biti i vladajući položaj subjekta na tržištu ukoliko se ne ponaša u skladu s odredbama ZZTN-a.

Iako vladajući položaj⁶ poduzetnika nije zabranjen, on nosi određenu odgovornost i ponašanje prema ostalim korisnicima na tržištu koje je usklađeno s propisima o zaštiti tržišnog natjecanja..

„Vladajući položaj se prepoznaje ukoliko:

- nema značajnih konkurenata na mjerodavnom tržištu, i/ili
- ima značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu u odnosu na stvarne ili moguće konkurente.

Vladajući se položaj može smatrati ukoliko društvo na mjerodavnom tržištu ima tržišni udio koji iznosi više od 40%.

Pod zlouporabom vladajućeg položaja smatra se, sukladno članku 13. ZZTN-a:

- izravno ili neizravno nametanje nepravednih kupovnih ili prodajnih cijena, odnosno drugih nepravednih trgovinskih uvjeta,
- ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehnološkog razvitka na štetu potrošača,
- primjena nejednakih uvjeta na istovrsne poslove s drugim poduzetnicima, čime ih se stavlja u nepovoljan položaj u odnosu na konkurenciju,
- uvjetovanje sklapanja ugovora pristankom drugih ugovornih stranaka na dodatne obveze, koje po svojoj prirodi ili običajima u trgovini nisu ni u kakvoj vezi s predmetom tih ugovora⁷.

Kod zloupotrebe vladajućeg položaja, AZTN pristupa svakom slučaju pojedinačno jer je prije svega potrebno utvrditi nalazi li se društvo u vladajućem položaju ili ne, treba utvrditi tržišni udio i njihovu tržišnu moć, ali i ostale okolnosti na tržištu kako bi AZTN mogla urediti pojedine situacije. Potrebno je utvrditi odnose između konkurencije, kupaca ali i potrošača, kako bi se jasno uvidjela situacija i utjecaji vladajućeg položaja.

⁶ Vladajući položaj uređen je člankom 12. ZZTN-a.

⁷ <https://www.mingo.hr/public/Poduzetnistvo/6-vodic-zastita-trzisnog-lowresfinalweb.pdf>; pristupio sadržaju 12.02.2021.

Neki od primjera koji predstavljaju zlouporabu vladajućeg položaja su određivanje cijene ispod razine troškova, naplaćivanje previsokih cijena, uvjetovanje prodaje ili prodaja dva proizvoda u paketu pod istom cijenom.

Osim navedenih primjera zlouporabe vladajućeg položaja putem članka 102. UFEU-a sastavljen je popis drugih primjera zloupotrebe vladajućeg položaja.

2.2.3. Postupak kontrole koncentracije poduzetnika

Pod pojmom koncentracija poduzetnika riječ je o udruživanju društava radi stjecanja kontrole na tržištu. Može se raditi o jednom ili više poduzetnika koji putem prijenosa prava ili ugovora stječu određenu kontrolu koja premašuje dozvoljene okvire.

„U smislu prava tržišnog natjecanja, koncentracija poduzetnika, sukladno članku 15. ZZTN-a, nastaje promjenom kontrole nad poduzetnikom na trajnoj osnovi koja se stječe:

1. pripajanjem ili spajanjem dva ili više neovisnih poduzetnika ili dijelova tih poduzetnika,
2. stjecanjem izravne ili neizravne kontrole ili prevladavajućeg utjecaja jednog, odnosno više poduzetnika nad drugim, odnosno više drugih poduzetnika ili dijelom, odnosno dijelovima drugih poduzetnika i to:

- stjecanjem većine dionica ili udjela, ili
- stjecanjem većine prava glasa, ili
- na drugi način u skladu s odredbama Zakona o trgovačkim društvima i drugim propisima.

Koncentracijom u smislu ZZTN-a se također smatra i stvaranje zajedničkog pothvata (joint venture) od strane dva ili više neovisnih poduzetnika, koji na trajnijoj osnovi djeluje kao neovisan gospodarski subjekt.⁸

„Poduzetnik je obvezan prijaviti svaku namjeru provedbe koncentracije ako su, sukladno članku 17. stavku 1. ZZTN-a, kumulativno ispunjena dva uvjeta:

⁸ <http://www.aztn.hr/trzisno-natjecanje/nadleznosti/koncentracije/>; pristupio sadržaju 12.02.2021.

- da ukupan godišnji konsolidirani prihod svih poduzetnika sudionika koncentracije ostvaren prodajom robe i/ili usluga na svjetskom tržištu, iznosi najmanje jednu milijardu kuna sukladno financijskim izvješćima za financijsku godinu koja je prethodila koncentraciji, ako najmanje jedan sudionik koncentracije ima sjedište i/ili podružnicu u Republici Hrvatskoj, i
- da ukupan prihod svakog od najmanje dva sudionika koncentracije, u Republici Hrvatskoj, sukladno financijskim izvještajima iznosi najmanje 100.000.000 kuna, u financijskoj godini koja je prethodila koncentraciji.

Iznimno, nakladnici sudionici koncentracija, temeljem Zakona o medijima, obvezni su podnijeti prijavu koncentracije Agenciji, u slučaju promjene kontrole nad poduzetnikom u smislu propisa o zaštiti tržišnog natjecanja na trajnoj osnovi, neovisno o visini prihoda sudionika te koncentracije, i AZTN takvu koncentraciju ocjenjuje isključivo sukladno propisima o zaštiti tržišnog natjecanja.

Ukoliko sudionici koncentracije propuste prijaviti koncentraciju na ocjenu njezine dopuštenosti Agenciji, a takva obveza postoji sukladno ranije citiranoj odredbi članka 17. ZZTN-a, tada ih je AZTN u obvezi kazniti upravno-kaznenom mjerom do najviše jedan (1) posto njihovog ukupnog prihoda.⁹

Provedba i kontrola koncentracije poduzetnika odvija se kroz dvije razine: 1. razina i 2. razina. AZTN mora obaviti analizu podataka iz primljene prijave koncentracije o mjerodavnom tržištu i tržišnim udjelima konkurenata te ustanoviti učinke koncentracije i objaviti javni poziv konkurentima da se očituju o određenim koncentracijama na tržištu. Ako koncentracija nema značajniji učinak na tržištu, koncentracija se smatra dopuštenom na 1. razini. U slučaju da AZTN procjeni da bi koncentracija mogla imati značajan učinak na tržišno natjecanje, AZTN donosi odluku o pokretanju postupka ocjene dopuštenosti koncentracije. To uključuje opsežno i detaljno prikupljanje podataka, dokumentacije, izradu pravne i ekonomske analize tržišta te učinak navedene koncentracije na tržišno natjecanje, ispitivanje sudionika na tržištu i analizu njihovih podataka, kao što su financijski pokazatelji poslovanja, u svrhu utvrđivanja radi li se o dopuštenoj ili nedopuštenoj koncentraciji na tržištu.

⁹ <http://www.aztn.hr/trzisno-natjecanje/nadleznosti/koncentracije/> ; pristupio sadržaju 12.02.2021.

2.2.4. Zabrana državnih potpora

Državnim potporama smatraju se određene mjere kojima država daje podršku i pomoć pojedinim poduzetnicima. Pružanjem podrške određenim poduzetnicima može se utjecati na tržišnu ravnotežu, tako da državne potpore mogu imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje. Sukladno tome, članicama EU-a zabranjeno je davati državne potpore ako nisu u skladu s definiranim uvjetima koje propisuje Europska komisija, koja ujedno i provodi kontrolu državnih potpora.

„Ugovor o funkcioniranju Europske unije (članak 107.) sadržava opću zabranu državnih potpora (stavak 1.) kako bi se spriječilo narušavanje tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu, uslijed čega bi se pojedina poduzeća mogla naći u povlaštenom položaju. Zabranjena je svaka izravna potpora koju dodjeljuju države članice (npr. bespovratne subvencije, krediti pod povoljnim uvjetima, oslobođenje od poreza i pristojbi za zajmove i jamstva za zajmove). Isto tako, zabranjene su druge pogodnosti kojima se daje povlašteni status određenim poduzećima ili sektorima, a koje dovode do narušavanja ili prijete narušavanju tržišnog natjecanja i negativno utječu na trgovinu među državama članicama.

U UFEU-u ostavljen je prostor za odobravanje određenih izuzeća od ove općenite zabrane ako su ona opravdana konkretnim općim ciljevima politike (stavci 2. i 3.), kao što su na primjer ispravljanje ozbiljnih gospodarskih poremećaja ili zajednički europski interesi. Nedavni je primjer Privremeni okvir za mjere državne potpore za potporu gospodarstvu tijekom aktualne pandemije bolesti COVID-19, donesen radi uklanjanja ozbiljnih gospodarskih poremećaja uzrokovanih pandemijom. Ranije su slični koraci bili poduzeti u kontekstu globalne financijske krize kako bi se spriječio izuzetno negativan učinak prelijevanja za cijeli financijski sustav zbog propasti određenih financijskih institucija.“¹⁰

Postoje opcije kao što su zabrana poslovne suradnje koja ima zadatak da se zabrani suradnja s pojedinim subjektima, a cilj donošenja zabrane poslovne suradnje je da se prije svega zaštite svoji interesi i egzistencija, odnosno unutarnje tržište.

Uz zabranu državnih potpora, pojedine zemlje mogu uvesti zabranu poslovne suradnje kao sankciju pojedinih organizacija prema drugima, a razlog je neslaganje s poslovanjem sankcionirane organizacije.

¹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/82/competition-policy>; pristupljeno sadržaju 12.02.2021.

U prošlosti su tako donijete odluke o zabrani poslovne suradnje s društvima koja se nisu pridržavala ljudskih prava i nisu poslovala prema tržišnim praksama. Radi se najčešće o promišljenoj odluci koja se donosi na temelju saznanja da pojedina organizacija ne poštuje tržišna pravila i stječe prednost na tržištu određenim činom. Kroz povijest ima niz primjera gdje se donijela zabrana poslovne suradnje. To je ujedno i alat pomoću kojeg se može uvjetovati pojedine organizacije da stave svoje poslovanje u sklad s traženim praksama na tržištu.¹¹

2.3. Instrumenti za zaštitu tržišnog natjecanja poslodavca i zaposlenika

2.3.1. Zakonska zabrana natjecanja

Kao što je i ranije navedeno, svaka suvremena država ima pravilnike i zakone pomoću kojih uređuje odnose na tržištu. Tako postoje zakoni koji uređuju odnos između poslodavca i zaposlenika - njime se propisuje dozvoljeno ponašanje tj. prava i obveze prilikom tržišne utakmice. Sukladno tome, u Hrvatskoj je taj odnos uređen Zakonom o radu ("Narodne novine" broj 93/14, 127/17 i 98/19).

Navedenim zakonom poslodavci su zaštićeni od dodatne konkurencije na tržištu. Naime, poslodavac daje zaposleniku određena znanja i informacije koje bi zaposlenik mogao iskoristiti u svoju korist na tržištu i preuzeti dio poslovanja poslodavca, stoga je svrha zakona da se uredi nastup na tržištu.

U Hrvatskoj zakonska zabrana natjecanja ne treba biti dio ugovora o radu koji potpisuju poslodavac i zaposlenik, već je ona postojeća i regulirana je Zakonom o radu. Treba naglasiti da je zakonska zabrana natjecanja važeća samo za vrijeme u kojem zaposlenik radi kod poslodavca i ne vrijedi nakon prestanka radnog odnosa. Stoga možemo konstatirati da je zakonska zabrana natjecanja obveza koju radnik mora poštivati pri zapošljavanju kod poslodavca.

„Zakon o radu (dalje: ZR), uređujući odnos između radnika i poslodavca, čl. 101. ZR-a izrijekom je propisao zakonsku zabranu natjecanja radnika s poslodavcem, i to na način da zabranjuje radniku da bez odobrenja poslodavca za vrijeme trajanja radnog odnosa, za svoj ili tuđi račun, sklapa poslove iz djelatnosti koju obavlja poslodavac. Pri tome nije od utjecaja niti

¹¹<https://www.ictbusiness.info/poslovanje/trump-ukinuo-zabranu-poslovanja-s-huaweiijem>; Marko Perić 30.06.2019. ; pristupio sadržaju 12.02.2021.

intenzitet, niti obujam, niti trajanje sklopljenih poslova iz djelatnosti koju obavlja poslodavac.“¹²

Zakonska zabrana natjecanja ima za cilj urediti odnos između radnika i poslodavca, prije svega štiteći poslodavca i njegove informacije i znanja, pa tako i određene poslovne tajne koje zaposlenik ima priliku saznati za vrijeme rada u određenom društvu. Navedene informacije mogu davati konkurentsku prednost na tržištu i zaposlenik ih ni u kojem slučaju ne smije koristiti za natjecanje na tržištu s postojećim poslodavcem za vrijeme trajanja radnog odnosa.

Svaki poslodavac prije svega želi zaštititi svoje poslovanje i podatke koji mu daju određenu konkurentnost na tržištu. Podaci o partnerima, određena tehnološka znanja i inovacije su kapital koji posjeduju te želi da se isto ne upotrebljava protiv njega na tržištu. Ukoliko bi zaposlenik koristio saznanja koja prima od poslodavca u svrhu natjecanja s poslodavcem, nanosio bi štetu poslodavcu na tržištu čime mu može ugroziti tržišnu poziciju odavanjem informacija trećoj osobi.

U slučaju da zaposlenik postupi protivno zakonske zabrane natjecanja i bez odobrenja poslodavca izvršava posao iz djelatnosti poslodavca, tada prema već spomenutoj zakonskoj odredbi poslodavac ima pravo da mu:

- Zaposlenik nadoknadi pretrpljenu štetu ili
- da se sklopljeni posao smatra sklopljenim za njegov račun,
- da mu zaposlenik preda ostvarenu zaradu iz obavljenog posla,
- da zaposlenik preda potraživanje zarade iz obavljenog posla.

No, isto tako mora se naglasiti da zakonska zabrana natjecanja nije obavezujuća u svim slučajevima. Sukladno tome ZR ima propisane rokove kada poslodavac mora iskoristiti svoja prava prema zakonskoj zabrani natjecanja - rokovi su sljedeći:

- subjektivni rok od 3 mjeseca kada sazna za sklapanje posla
- objektivni rok u trajanju od 5 godina od dana sklapanja posla.

Iako zakonska zabrana natjecanja ima svrhu zaštititi poslodavca, njome su uređena i prava zaposlenika. Naime, može se dogoditi da prilikom ulaska u radni odnos s poslodavcem radnik

¹² <https://www.teb.hr/novosti/2018/zakonska-zabrana-natjecanja/>; 26.11.2018. Ljubica Đukanović ; pristupio sadržaju 12.02.2021.

obavlja poslove iz djelatnosti kojom se bavi i poslodavac. U slučaju da poslodavac zna da radnik obavlja poslove iz iste djelatnosti i ne zahtjeva da zaposlenik prestane s izvršavanjem tih poslova za svoj račun, smatra se da je dao zaposleniku odobrenje za sklapanje poslova.

„Radnik se svoje obveze može osloboditi na način da od poslodavca zatraži i dobije (pisano ili usmeno) odobrenje za obavljanje istih poslova koje za njega obavlja koje može biti opće (za obavljanje više poslova) ili pojedinačno (samo za određeni posao). Ako je dano odobrenje za obavljanje samo konkretnog posla, dobro ga je dati u pisanoj formi, iako ZR-om forma nije propisana, kako naknadno ne bi bilo možebitnih prijepora o kakvom odobrenju se radi.“¹³

Važno je za naglasiti da poslodavac ima mogućnost dati zaposleniku pravo ili odobrenje za izvršavanje poslova iz djelatnosti koju obavlja. No, isto tako ima pravo i opozvati odobrenje. Kod opoziva odobrenja poslodavac mora izreći opoziv poštujući rokove koji su određeni zakonom.

Zakonska zabrana natjecanja prema Zakonu o radu uređena je na sljedeći način.

Članak 101.

„(1) Radnik ne smije bez odobrenja poslodavca, za svoj ili tuđi račun, sklapati poslove iz djelatnosti koju obavlja poslodavac (zakonska zabrana natjecanja).

(2) Ako radnik postupi protivno zabrani iz stavka 1. ovoga članka, poslodavac može od radnika tražiti naknadu pretrpljene štete ili može tražiti da se sklopljeni posao smatra sklopljenim za njegov račun, odnosno da mu radnik preda zaradu ostvarenu iz takvoga posla ili da na njega prenese potraživanje zarade iz takvoga posla.

(3) Pravo poslodavca iz stavka 2. ovoga članka prestaje u roku tri mjeseca od dana kada je poslodavac saznao za sklapanje posla, odnosno pet godina od dana sklapanja posla.

(4) Ako je u vrijeme zasnivanja radnog odnosa poslodavac znao da se radnik bavi obavljanjem određenih poslova, a nije od njega zahtijevao da se prestane time baviti, smatra se da je radniku dao odobrenje za bavljenje takvim poslovima.

(5) Poslodavac može odobrenje iz stavka 1., odnosno stavka 4. ovoga članka opozvati, poštujući pri tome propisani ili ugovoreni rok za otkaz ugovora o radu.“¹⁴

¹³ <https://www.teb.hr/novosti/2018/zakonska-zabrana-natjecanja/>; 26.11.2018. Ljubica Đukanović ; pristupio sadržaju 12.02.2021.

¹⁴ <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20; pristupio sadržaju 12.02.2021.

Naime, pojedini radnici uz radni odnos vrše neke dodatne usluge u slobodno vrijeme te je bitno da ukoliko vrše navedene usluge u sličnoj ili istoj poslovnoj djelatnosti kao i poslodavac, prouče pravilnike i odredbe poslodavca kako bi saznali kakvo je gledište i praksa poslodavca u navedenim situacijama. Konkurrirati se može na više načina (izravno, neizravno), stoga treba dobro ocijeniti u kojoj se mjeri konkurira poslodavcu. Jedan od preporučljivih načina je porazgovarati s poslodavcem i ustanoviti što on smatra konkurencijom, te ukoliko je potrebno, tražiti odobrenje za obavljanje pojedinih poslova.

Nakon proučavanja zakona i zakonske zabrane natjecanja neki od glavnih aspekata koji mogu biti upitni su: koji su poslovi na koje se odnosi zakonska zabrana natjecanja i kada se vjeruje da je radnik počinio zakonsku zabranu natjecanja.

Promatranjem pojedinih slučajeva tržišnog natjecanja između poslodavca i zaposlenika vidljivo je da postoji jasna zakonska praksa koja određuje odnos i sukladno tome se donose odluke za pojedine slučajeve tržišnog natjecanja. No, isto tako vidljivo je da od slučaja do slučaja Vrhovni sud RH zauzima i drugačije stajalište i u razmatranje se uzima više čimbenika i sukladno kojima se svaki slučaj razlikuje i prema tome različite odluke su moguće.

Kod zakonske zabrane natjecanja jasno su uspostavljeni odnosi koji su dozvoljeni i oni koji nisu dozvoljeni. Samim time, prilikom sagledavanja svakog slučaja postoje polazna gledišta na temelju kojih se može ocjenjivati pojedini slučaj i da samim time bude u skladu s tržišnim natjecanjem, odnosno da bude alat za uspješno funkcioniranje poslodavca, ali i zaposlenika.

2.3.2. Ugovorna zabrana tržišnog natjecanja s poslodavcem

Kao što je ranije napomenuto, cilj ovog rada je između ostalog prezentirati i ugovornu zabranu natjecanja s poslodavcem i ustanoviti povezanost između poslodavca i zaposlenika te utjecaj navedenog alata na odnos između navedenih strana. Najčešće se dogovor o ponašanju te pravima i obvezama, zaključuje putem ugovora. Kod zasnivanja radnog odnosa u velikoj većini slučajeva, radnik se u samom startu nalazi u lošijoj poziciji, a poslodavac u poziciji u kojoj ima jaču pregovaračku moć te na temelju toga može u startu postaviti određene uvjete koji moraju biti ispunjeni da bi radnik bio konkurentan i podoban za zapošljavanje. U nizu članaka koji propisuju prava i obveze tako možemo naći i članak o zabrani međusobnog natjecanja. Stoga je važno uvijek pažljivo pročitati ugovor tako da je osoba svjesna svih prava i obveza koje proizlaze iz ugovora. Ugovorna zabrana natjecanja odnosi se najčešće na period nakon

prestanka radnog odnosa te stoga radnik ne pridodaje previše pažnje na možebitni članak o zabrani natjecanja već više pažnje posvećuje na druge stavke. U pravilu se radnik više koncentrira na zasnivanje radnog odnosa nego na prekid te gleda uvjete kao što su visina plaće, dodaci na plaću, radno vrijeme, broj dana godišnjeg odmora, kakave su personalne osobine rkovoditelja, radna atmosfera itd., a manje pažnje pridodaje pravima i obvezama nakon prestanka radnog odnosa. Važno je napomenuti da ugovorna zabrana natjecanja ne mora biti dio ugovora o radu već se može ugovoriti i naknadno.

Postoje pravila prema kojima se mora sklopiti ugovorna zabrana natjecanja tako da bude pravno važeća - ugovorna zabrana natjecanja mora biti ugovorena u pismenom obliku, putem ugovora o radu ili dodatnim ugovorom. Ugovornu zabranu nije moguće ugovoriti usmeno, u slučaju usmenog ugovaranja nema pravnu valjanost.

Ugovorna zabrana natjecanja ima određeno vremensko razdoblje za koje se može sklapati - radi se o periodu ne dužem od dvije godine od prestanka ugovora o radu. Kod zakonske zabrane natjecanja obveze su regulirane za vrijeme trajanje radnog odnosa, dok kod ugovorne zabrane natjecanja, obveze se odnose na period nakon prestanka radnog odnosa.

„Zabrana zapošljavanja se odnosi na zabranu zapošljavanja na bilo kojem radnom mjestu kod poslodavca koji je u tržišnom natjecanju s ranijim poslodavcem. Tržišno natjecanje između dva poslodavca postoji ako oni obavljaju istu registriranu djelatnost te iz takve djelatnosti nude na tržištu kupcima iste proizvode i usluge. Ugovor o zabrani natjecanja ne obvezuje radnika ako njegov cilj nije zaštita opravdanih poslovnih interesa poslodavca ili ako se njime s obzirom na područje, vrijeme i cilj zabrane, a u odnosu na opravdane poslovne interese poslodavca, nerazmjerno ograničava rad i napredovanje radnika. Navedeni ugovor ne obvezuje radnika niti u slučaju kada poslodavac tim ugovorom nije preuzeo obvezu isplate naknade radniku za vrijeme trajanja zabrane.“¹⁵

Iako se radi o ugovoru između dvije strane gdje postoji svojevrсни dogovor oko radnih prava i obveza poslodavca i zaposlenika, isti taj ugovor je dodatno uređen i putem Zakona o radu, s ciljem da se postave uvjeti koji neće biti favorizirajući za nijednog sudionika i da urede naknadu u slučaju ugovorne zabrane natjecanja, ugovornu kaznu; mogućnost odustanka od ugovorne zabrane natjecanja, odnosno prestanka ugovorne zabrane natjecanja.

¹⁵ <https://www.teb.hr/novosti/2017/ugovorna-zabrana-natjecanja/>; 24.11.2017. Dinko Lukač – Ugovorna zabrana natjecanja; pristupio sadržaju 12.02.2021.

Ugovorna zabrana natjecanja prema Zakonu o radu uređena je na sljedeći način.

„Ugovorna zabrana natjecanja

Članak 102.

(1) Poslodavac i radnik mogu ugovoriti da se određeno vrijeme nakon prestanka ugovora o radu, radnik ne smije zaposliti kod druge osobe koja je u tržišnom natjecanju s poslodavcem te da ne smije za svoj račun ili za račun treće osobe sklapati poslove kojima se natječe s poslodavcem (ugovorna zabrana natjecanja).

(2) Ugovor iz stavka 1. ovoga članka ne smije se zaključiti za razdoblje duže od dvije godine od dana prestanka radnog odnosa.

(3) Ugovor iz stavka 1. ovoga članka može biti sastavni dio ugovora o radu.

(4) Ugovor iz stavka 1. ovoga članka mora se sklopiti u pisanom obliku.

(5) Ugovor iz stavka 1. ovoga članka ne obvezuje radnika ako njegov cilj nije zaštita opravdanih poslovnih interesa poslodavca ili ako se njime, s obzirom na područje, vrijeme i cilj zabrane, a u odnosu na opravdane poslovne interese poslodavca, nerazmjerno ograničava rad i napredovanje radnika.¹⁶

Ključno za shvaćanje ugovorne zabrane natjecanja s poslodavcem je da se shvati što to znači zabrana natjecanja. Naime, poslodavac i radnik mogu ugovoriti da se određeno vrijeme nakon prestanka radnog odnosa osoba ne smije zaposliti kod druge osobe koja je u tržišnom natjecanju sa sada već bivšim poslodavcem, te da ne smije za svoj račun ili za račun treće osobe sklapati poslove kojima se natječe s bivšim poslodavcem. Kako bismo bolje shvatili ugovornu zabranu natjecanja, važno je da znamo koje dijelove mora sadržavati kako bi bila važeća. Važni aspekti ugovorne zabrane natjecanja su sljedeći: vremensko razdoblje za ugovornu zabranu natjecanja – naime ugovorna zabrana natjecanja može biti valjana za razdoblje do najviše 2 godine od dana prestanka radnog odnosa; naknada u slučaju ugovorne zabrane natjecanja – propisano ZR-om da ugovorna zabrana obvezuje radnika samo ako je poslodavac ugovorom preuzeo obvezu da će radniku za vrijeme trajanja zabrane isplaćivati naknadu najmanje u iznosu polovice prosječne plaće isplaćene radniku u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu.

¹⁶ <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20 ; pristupio sadržaju 14.02.2021.

Ugovorna zabrana natjecanja s gledišta poslodavca se gleda s više aspekata. Ugovorna zabrana natjecanja je alat pomoću kojeg poslodavac može zaštititi svoje poslovanje tijekom određenog vremena. Naime, prema zakonskoj odredbi određeno je maksimalno trajanje ugovorne zabrane natjecanja, a ono iznosi dvije godine. Nastavno na vremenski segment, trajanje ugovorne zabrane natjecanja, treba ispuniti i preostale uvjete kako bi ugovorna zabrana bila važeća - jedan od njih je i naknada koju je poslodavac dužan isplaćivati zaposleniku za vrijeme trajanja zabrane natjecanja. Uz navedene elemente, postoji niz poslodavaca koji se ne odlučuju na ugovornu zabranu natjecanja zbog elementa o naknadi koju bi bili dužni isplaćivati zaposleniku. No, svakako postoji i niz poslodavaca koji alat koriste kako bi zaštitili svoje poslovanje - najviše tih poslodavaca nalazi se u farmaceutskoj, automobilskoj i IT industriji. Ugovorna zabrana natjecanja najčešća je na menadžerskim pozicijama i stoji u menadžerskim ugovorima. Ugovorna zabrana natjecanja se isto tako mora promatrati s gledišta radnika jer ugovor je ujedno i dogovor dviju strana i mora biti prihvaćen i s jedne i s druge da bi bio važeći. Prema tome, radnik mora pažljivo čitati svaki ugovor koji potpisuje te se mora informirati i znati što potpisuje. Važno je znati razliku između zakonske i ugovorne zabrane natjecanja. S obzirom da se ugovorna zabrana natjecanja odnosi na razdoblje nakon prestanka rada kod poslodavca, važno je da radnik zna obaveze i prava koje nosi te kakav utjecaj ima na daljnje radne odnose. Ništetnost ugovorne zabrane natjecanja uređena je na sljedeći način.

„(6) Ugovor iz stavka 1. ovoga članka je ništetan ako ga sklopi maloljetnik ili radnik koji u vrijeme sklapanja toga ugovora prima plaću manju od prosječne plaće u Republici Hrvatskoj.

(7) U slučaju iz stavka 6. ovoga članka, na ništetnost ugovorne zabrane natjecanja ne može se pozivati poslodavac.“¹⁷

Kao što je ustanovljeno ranije, potrebno je pratiti zakonska pravila kako bi ugovor mogao biti važeći. U suprotnom slučaju ugovor može biti nepravovaljan. Što se tiče ugovorne zabrane natjecanja, ZR jasno propisuje da se ugovor smatra ništetnim ako ga sklopi maloljetnik ili ukoliko u vrijeme sklapanja ugovorne zabrane natjecanja radnik prima plaću koja je manja od prosječne plaće u Republici Hrvatskoj.

Važno je napomenuti kako se na ništetnost ugovora ne može pozivati poslodavac, prije svega jer prezentira nemoralan čin ukoliko navedenim alatom vezuje navedene sudionike.

¹⁷ <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20 ; pristupio sadržaju 14.02.2021.

Naknada plaće u slučaju ugovorne zabrane natjecanja uređena je na sljedeći način.

„Članak 103.

(1) Ako ovim Zakonom za određeni slučaj nije drukčije određeno, ugovorna zabrana natjecanja obvezuje radnika samo ako je poslodavac ugovorom preuzeo obvezu da će radniku za vrijeme trajanja zabrane isplaćivati naknadu najmanje u iznosu polovice prosječne plaće isplaćene radniku u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu.

(2) Naknadu iz stavka 1. ovoga članka poslodavac je dužan isplatiti radniku najkasnije do petnaestog u mjesecu za prethodni mjesec.

(3) Ako je dio plaće radnika namijenjen za pokriće određenih troškova u vezi s obavljanjem rada, naknada se može razmjerno umanjiti.¹⁸

Kako bi ugovorna zabrana natjecanja bila zakonska i legalna, mora ispunjavati i uvjet naknade za ugovornu zabranu natjecanja. Zakonom o radu je određeno da ugovorna zabrana natjecanja obavezuje zaposlenika samo ako je poslodavac pristao da će zaposleniku za vrijeme trajanja ugovorne zabrane natjecanja isplaćivati naknadu najmanje u iznosu polovice prosječne plaće isplaćene radniku u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu. Da bi bilo u skladu zakona, poslodavac je takvu naknadu dužan isplatiti radniku najkasnije do petnaestog u mjesecu za prethodni mjesec.

Kako je ugovorna zabrana natjecanja prije svega alat poslodavca za zaštitu tržišnog natjecanja, važno je da nadoknadi možebitnu izgubljenu zaradu radnika s obzirom da mu je ograničeno pravo zapošljavanja tijekom određenog vremena nakon prestanka ugovora o radu.

Pošto je ugovorna zabrana natjecanja sporazumni dogovor dviju strana moguće je odrediti dogovorom vrijeme trajanja zabrane natjecanja (no ne može biti dulje od 2 godine), a i visina naknade je isto podložna dogovoru, tako da može iznositi i više od minimalne zakonske odredbe.

Prestanak ugovorne zabrane natjecanja uređen je na sljedeći način.

¹⁸ <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20 ; pristupio sadržaju 14.02.2021.

„Članak 104.

(1) Ako radnik otkáže ugovor o radu izvanrednim otkazom zbog toga što je poslodavac teško povrijedio obvezu iz ugovora o radu, ugovorna zabrana natjecanja prestaje važiti ako u roku od mjesec dana od dana prestanka ugovora o radu radnik pisano izjavi da se ne smatra vezanim tim ugovorom.

(2) Ugovorna zabrana natjecanja prestaje važiti kada poslodavac otkáže ugovor o radu, a nema za to ovim Zakonom opravdan razlog, osim ako u roku od petnaest dana od otkaza ugovora obavijesti radnika da će mu za vrijeme trajanja ugovorne zabrane natjecanja plaćati naknadu iz članka 103. ovoga Zakona.¹⁹

Mogući je i prestanak ugovorne zabrane natjecanja, a do njega dolazi u sljedećim situacijama:

- Izvanredni otkaz radnika – u slučaju da zaposlenik otkáže ugovor o radu izvanrednim otkazom, a kao razlog je to što je poslodavac teško povrijedio obvezu iz ugovora o radu, no radnik se mora pisanim putem izjasniti da se ne smatra vezanim tim ugovorom, navedeno mora obaviti unutar mjesec dana od dana prestanka ugovora o radu
- Otkaz poslodavca bez opravdanog razloga – ako poslodavac otkáže ugovor o radu a nema opravdan razlog zakonom, osim ako unutar petnaest dana ne obavijesti radnika da će mu za vrijeme trajanja ugovorne zabrane natjecanja plaćati zakonom predviđenu naknadu
- Odustanak poslodavca od ugovorne zabrane natjecanja – poslodavac pisanom obavijesti radnika o odustanku od ugovorne zabrane natjecanja
- Sporazumom.

Ugovorna kazna uređena je na sljedeći način:

„Članak 106.

(1) Za slučaj nepoštivanja ugovorne zabrane natjecanja može se ugovoriti ugovorna kazna.

¹⁹ <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20 ; pristupio sadržaju 14.02.2021.

(2) Ako je za slučaj nepoštivanja ugovorne zabrane natjecanja predviđena samo ugovorna kazna, poslodavac može, u skladu s općim propisima obveznoga prava, tražiti samo isplatu te kazne, a ne i ispunjenje obveze ili naknadu veće štete.

(3) Ugovorna kazna iz stavka 1. ovoga članka može se ugovoriti i za slučaj da poslodavac ne preuzme obvezu isplate naknade plaće za vrijeme trajanja ugovorne zabrane natjecanja, ako je u vrijeme sklapanja takvog ugovora radnik primao plaću veću od prosječne plaće u Republici Hrvatskoj.²⁰

Nastavno na prikazane zakonske odredbe izvršeno istraživanje i analiza pojedinih slučajeva vezanih za tržišno natjecanje, u kojima su tema bili ugovori o zabrani natjecanja između poslodavca i zaposlenika, te tzv. menadžerski ugovori i zakonska zabrana natjecanja.

Utvrđeno je da kod zakonske zabrane natjecanja vrlo jasno propisano kroz Zakon o radu što se smatra zakonskom zabranom utakmice. Naime, nužno je ustanoviti činjenice kao što su: kada je došlo do kršenja zakonske zabrane natjecanja, što je točno zaposlenik učinio, a da podliježe zabrani natjecanja.

Kao primjer, ističemo da se kao spor može pojaviti i sama registracija djelatnosti. Naime, velika većina poduzetnika ima prijavljeno više od jedne djelatnosti, iako ih ne obavlja, stoga se na temelju toga može smatrati da ukoliko zaposlenik obavlja ili krene obavljati određene poslove u toj djelatnosti da krši zakonsku zabranu utakmice. Kao pitanje se može pojaviti je li kršenje zakonske zabrane utakmice ukoliko se samo prijavi određena djelatnost, a zaposlenik ne krene s nikakvim dodatnim aktivnostima kojima bi ostvarivao dobit.

Kod menadžerskih ugovora situacija je nešto drukčija jer ako je radnik ovlašten voditi poslovne radnje poslodavca, pri slučaju spora, razmatrati će se odredbe Zakona o obveznim odnosima.

U poslovnoj praksi ipak je najčešći mješoviti menadžerski ugovor koji sadrži obvezno pravne i radno pravne dijelove, stoga se razlikuje svaki slučaj.

S obzirom na okolnosti, Vrhovni sud RH donosi različite odluke unatoč tome što se pod zakonskom zabranom utakmice može smatrati veliki opseg radnji, odluke Vrhovnog suda nisu uvijek jednoznačne.

²⁰ <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20 ; pristupio sadržaju 14.02.2021.

3. ZAŠTITA TRŽIŠNOG NATJECANJA U RH

3.1. Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja

U Republici Hrvatskoj zakonodavni okvir u području zaštite tržišnog natjecanja predstavlja Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja ("Narodne novine", broj 79/09, 80/13, 41/21). Isto tako, ulaskom u EU, AZTN ima ovlast da uz odredbe ZZTN-a izravno primjenjuje i odredbe pravne stečevine EU koje uređuju područje zaštite tržišnog natjecanja.

„Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (AZTN) osnovana je odlukom Hrvatskog sabora 1995. godine, a započela je s radom 1997. godine. Pravna je osoba s javnim ovlastima koja samostalno i neovisno obavlja poslove u okviru djelokruga i nadležnosti utvrđenih ZZTN-om te ostalim podzakonskim aktima neophodnima za njihovu provedbu. AZTN za svoj rad odgovara Hrvatskom saboru. Sredstva za obavljanje poslova iz djelokruga Agencije osiguravaju se u državnom proračunu Republike Hrvatske, a AZTN ne ostvaruje vlastite prihode.

Cilj zaštite tržišnog natjecanja je prije svega u stvaranju koristi za potrošače i jednakih uvjeta za sve poduzetnike na tržištu, koji ponašajući se sukladno postojećim pravilima i natječući se na tržištu kvalitetom, cijenom i inovativnošću svojih proizvoda i usluga, pridonose cjelokupnom razvoju gospodarstva. Kada se radi o poduzetnicima i njihovim postupanjima s protutržišnim učincima, primjerice o dogovorima o cijenama s konkurentima, zlouporabi vladajućeg položaja poduzetnika ili kontroli koncentracija, spajanja i okrupnjavanja poduzetnika, Agencija u okviru svoje nadležnosti ocjenjuje takva postupanja, kažnjava prekršitelje i šalje jednoznačnu poruku svim sudionicima na tržištu – slobodna poduzetnička inicijativa ne smije se ograničavati, no njezin razvoj odvija se po strogim pravilima tržišnog natjecanja koja nisu samo represivna nego i preventivna. Za razvoj učinkovitog tržišnog natjecanja potrebno je više od toga – naročito jačanje razumijevanja i znanja o ovim pravilima što je i stalni prioritet AZTN-a.

Jedna od najvažnijih zadaća je promicati kulturu tržišnog natjecanja, uočavati ograničenja koja se odnose na tržišno natjecanje, a sadržana su u zakonima i propisima koji dižu prepreke slobodnom i fer natjecanju poduzetnika na tržištu. Cilj je pridonositi razumijevanju problema tržišnog natjecanja u svim strukturama izvršne, zakonodavne i sudske vlasti, sudjelovati u njihovim izmjenama te informirati državnu upravu, ali i širu javnost, o pojavnostima koje se odnose na zaštitu tržišnog natjecanja.

Tržišno natjecanje u konačnici pogoduje svima: potrošačima, poduzetnicima i gospodarstvu u cjelini. Osigurava bolju ponudu i kvalitetu i niže cijene proizvoda i usluga, potiče inovacije i utječe na gospodarski rast. Zato je podizanje razine svijesti o potrebi njegovog promicanja zadatak Agencije.²¹

Vrlo je važno postojanje AZTN-e jer štiti i potiče sudionike na pošteno tržišno natjecanje i ograničava zloupotrebe i nelegalne radnje koje bi mogle naštetiti tržišnoj utakmici. Kroz pojedine odluke AZTN-a može se vidjeti da potiče tržišno natjecanje u gospodarstvu te da ima cilj zaštititi pravne subjekte protiv kojih se koriste nepošteno trgovačke prakse. S ciljem uspostavljanja boljeg funkcioniranja tržišta AZTN dobiva sve veće ovlasti za regulaciju tržišnog natjecanja.

3.1.1 Organizacija i organizacijski ciljevi

Kako bi gospodarstvo i tržišno natjecanje uspješno funkcioniralo važno je imati jasnu sliku i smjernice za organizaciju tržišnog natjecanja, a upravo kroz viziju i misiju AZTN stvara pretpostavke za funkcioniranje društva.

„Vizija Agencije je uspostaviti i očuvati djelotvorno tržišno natjecanje koje će poticati dugoročni rast i osigurati maksimalne koristi i dobrobit potrošačima te poticati poduzetnike na unaprjeđenje efikasnosti i inovacije.

Misija Agencije je da otklanjanjem zapreka i slabosti, pomogne tržištu da dobro funkcionira za potrošače, poduzetnike i gospodarstvo u cjelini. Djelotvornim tržišnim natjecanjem potiče se stvaranje uvjeta za gospodarski rast koji se temelji na konkurentnim tržištima, učinkovitoj alokaciji i korištenju ograničenih resursa, inovacijama i ulaganjima koja tome pridonose. Isto zahtijeva ne samo angažman Agencije, već i angažman svih državnih tijela u stvaranju jasnih i provedivih pravila koja reguliraju postupanja na tržištu, osposobljena tijela koja ta pravila provode i učinkovitu provedbu u praksi.²²

Iz vizije i misije AZTN-a vidljivo je da joj je cilj razvitak gospodarstva i svih pojedinih sudionika na tržištu. No AZTN mora biti praćena od strane državnih tijela kako bi uredila pošteno tržišno natjecanje u gospodarstvu.

²¹ <http://www.aztn.hr/o-nama/>; pristupio 14.02.2021.

²² <http://www.aztn.hr/o-nama/vizija-i-misija/>; pristupio 14.02.2021.

„Ciljevi AZTN-a:

1. Otklanjanje ograničenja koja sputavaju djelovanje sila tržišnog natjecanja i jačanje kulture tržišnog natjecanja

1.1. Provedba sustava mjera zaštite tržišnog natjecanja na hrvatskom tržištu i integriranje u sustav zaštite tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu Europske unije

1.2. Promicanje svijesti o koristi koju građanima donosi tržišno natjecanje i jačanje kulture tržišnog natjecanja“.²³

Kroz istraživanje službene stranice Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja vidljivo je da ista ima za cilj jasno i transparentno prikazati i uređivati odnose na tržištu s zadatkom da svi sudionici mogu uspješno poslovati na tržištu. Na stranicama Agencije moguće je dobiti uvid u sve odluke, mišljenja, rješenja koje su bile predmet rasprave, a vezane su na tržišno natjecanje. Na stranicama Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja uredno su prikazani programi rada te smjernice za nadolazeći period, prikazane proračunske aktivnosti, strateški planovi, sporazumi o suradnji. Na stranicama Agencije moguće je pronaći zbirku propisa, zakona i uredbi putem kojih se može educirati o pravilima ponašanja na tržištu i kod tržišnog natjecanja.

Proučavane su odluke AZTN gdje je vidljivo da se ograničavaju i sankcioniraju nepoštene trgovačke prakse, nelegalno tržišno natjecanje.

„ZAGREB, 21. siječnja 2021. (Hina) - Vlada je na sjednici u četvrtak utvrdila prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, kojim uz ostalo Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (AZTN) u skladu s EU-ovim direktivama postaje opće nacionalno regulatorno tijelo nadležno za zaštitu tržišnog natjecanja na svim tržištima.

Prijedlogom zakona uvodi se i novi pravni institut "obvezni razgovori", prema kojemu je AZTN prije pokretanja postupaka, radi utvrđivanja dostatnih indicija za pokretanje postupka po službenoj dužnosti, ali i tijekom postupka, ovlašten pozvati radi saslušanja bilo kojeg predstavnika poduzetnika ili udruženja poduzetnika, bilo kojeg predstavnika drugih pravnih osoba i bilo koju fizičku osobu, ako bi te osobe mogle imati informacije od značaja za primjenu odredbi ZZTN-a.“²⁴

3.1.2 Nadležnost i struktura AZTN-a

²³ <http://www.aztn.hr/>; pristupio sadržaju 14.02.2021.

²⁴ <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/44281> pristupio sadržaju 14.02.2021

Između navedenih aktivnosti, AZTN je nadležna za provedbu Zakona o zabrani nepoštenih trgovačkih praksi u lancu opskrbe hranom (stupio na snagu 7.12.2017.; NN br. 117/17). Navedenim zakonom se utvrđuju pravila i sustav mjera za sprječavanje nametanja nepoštenih trgovačkih praksi.

„(2) Cilj i svrha ovoga Zakona je uspostava, osiguranje i zaštita poštenih trgovačkih praksi kojima se štite sudionici u lancu opskrbe hranom.“²⁵

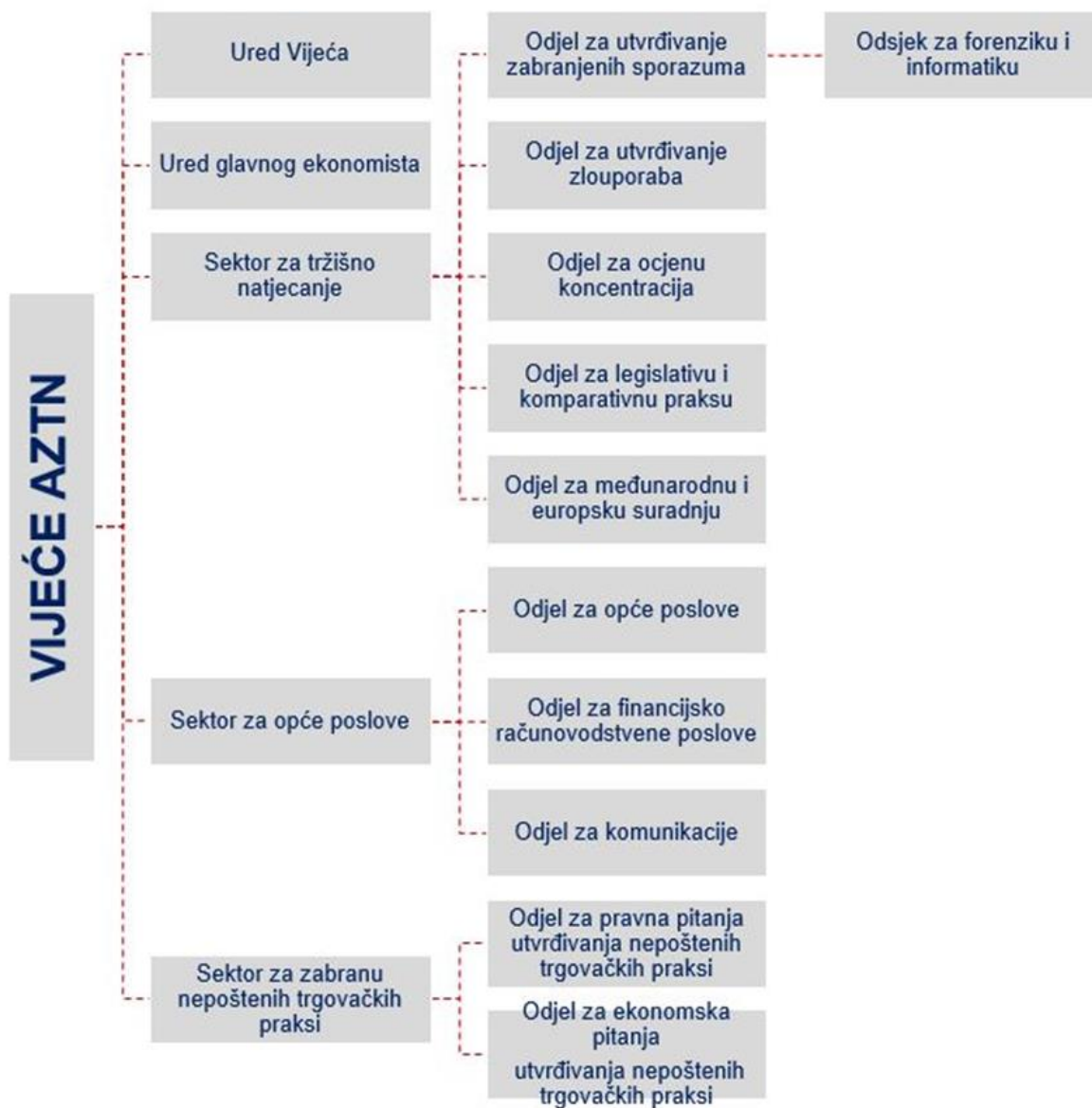
Unutar zakona jasno su razrađeni svi dijelovi vezani uz trgovačke prakse, prikazano je značenje pojedinih pojmova, skladnost s uredbama EZ, te ostali uvjeti poslovanja koji se odnose na zabranu iskorištavanja značajne pregovaračke snage, nametanje nepoštenih trgovačkih praksi, oblik i obavezni sadržaj ugovora dobavljača i otkupljivača i/ili prerađivača, oblik i obavezni sadržaj ugovora dobavljača i trgovca, pravila izdavanja računa, opći uvjeti poslovanja, raskid ugovora, otkaz ugovora i jednostrana izmjena ugovora, ugovorna kazna, ostalo nepoštene trgovačke prakse otkupljivača i/ili prerađivača, nadležnost tijela za provedbu Zakona i načina donošenja odluka itd.

Jasno je prikazan na stranici AZTN pravni okvir i cijeli postupak koji je podijeljen u pet dijela (I. dio ispitnog postupka – prikupljanje pisanih obavijesti, podataka, ugovora i druge potrebne dokumentacije; II. dio ispitnog postupka – usmena rasprava; III. dio ispitnog postupka – odluka Vijeća o utvrđenim činjenicama u postupku; IV. dio ispitnog postupka – Obavijest o utvrđenim činjenicama u postupku dostavlja se stranci i upućuje joj se poziv na glavnu raspravu; V. dio ispitnog postupka).

Kroz proučavanje zakona o zabrani nepoštenih trgovačkih praksi u lancu opskrbe hranom vidljivo je da poslovanje za sve sudionike regulirano te da na temelju navednog zakona je omogućeno konkurentno poslovanje sudionika. Tu je ujedno vidljiv i ranije naveden cilj zaštite tržišnog natjecanja kako bi se na kraju stvorila korist za krajnje potrošače ali i za sve poduzetnike na tržištu, te da se poštivanjem navedenih pravila na samom kraju pridonese razvoju cjelokupnog gospodarstva.

²⁵ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_117_2703.html, Zakon, NN 117/2017; pristupio sadržaju 14.02.2021.

Slika 1: Struktura AZTN²⁶

²⁶ <http://www.aztn.hr/o-nama/nadleznost-i-ustrojstvo/struktura/>; pristupio 14.02.2021.

4. POSLOVNA TAJNA

4.1. Pojam poslovne tajne

Izraz tajna koristi se za ono što mora ostati sakriveno, ono što se taji, to je određeni podatak koji mora ostati nepoznat drugima. U današnjem svijetu vrijednost informacije može biti neprocjenjiva pa se prema tome pojavila i potreba da se informacija zaštiti. U povijesti se kao izvor prihoda najčešće koristio kapital, no u današnje vrijeme strateški izvor prihoda postala je informacija. Ukoliko se posjeduje točna informacija u pravo vrijeme, ostvaruje se značajna konkurentska prednost.

Prema Zlatoviću, „poslovna tajna predstavlja način postupanja, poslovnu praksu, “know-how” ili neku drugu informaciju koja pomaže poslovnim subjektima da se natječu s konkurencijom“.²⁷

„Pod pojmom poslovne tajne podrazumijeva se podatak (informacija) koji je kao takav određen ili zakonom ili aktom nadležnog tijela, a predstavlja podatak koji je značajan za svojeg nositelja (imatelja) i koji za njega predstavlja konkurentsku prednost na tržištu određene vrste i kojeg on zbog toga uma pravo i interes zaštititi. U skladu s ovakvim shvaćanjem moguće je zaključiti kako poslovna tajna općenito obuhvaća dvije vrste podataka:

- podaci kojima svojstvo poslovne tajne daje zakon ili drugi pravni propis;
- podaci koji se smatraju poslovnom tajnom po odluci nadležnog organa“.²⁸

„U pravnom smislu, tajna predstavlja podatak koji je zakonom, drugim propisom, općim aktom ili drugim aktom nadležnog tijela donesenim na temelju zakona, određen tajnim“.²⁹

Poslovna tajna definirana je Zakonom o zaštiti tajnosti podataka (dalje: ZZTP (NN 108/96; koji je prestao važiti 06.08.2007. godine stupanjem na snagu Zakona o tajnosti podataka NN 79/07, 86/12; osim odredbi glave 8. - poslovna tajna i 9. - profesionalna tajna).

²⁷ Zlatović, D., Pravo intelektualnog vlasništva, str. 113

²⁸ Zlatović, D., Pravo intelektualnog vlasništva, str. 113

²⁹ Zlatović, Dragan, Pravo intelektualnog vlasništva u suvremenom digitalnom okruženju, Propisi.hr., časopis za pravnu praksu, 3/2009, str. 112

Sukladno navedenom Zakonu, poslovna tajna se definira kao „podaci koji su kao poslovna tajna određeni zakonom, drugim propisom ili općim aktom trgovačkog društva, ustanove ili druge pravne osobe, a koji predstavljaju proizvodnu tajnu, rezultate istraživačkog ili konstrukcijskog rada te druge podatke zbog čijeg bi priopćavanja neovlaštenoj osobi mogle nastupiti štetne posljedice za njezine gospodarske interese.“³⁰

Poslovne tajne mogu biti tehničke prirode, poput nacрта i dizajna, prototipova, proizvodnih procesa, izuma koji nisu patentirani ili koje nije moguće patentirati, stručnog znanja i iskustava, formula i receptura, genetskog materijala i mirisa. Trgovačke poslovne tajne mogu se sastojati od popisa klijenata i dobavljača, poslovnih metoda i strategija te informacija o troškovima i cijenama.

Prednosti poslovnih tajni:

- širok raspon sadržaja koji se može zaštititi, uključujući izume koji možda ne ispunjavaju uvjete za zaštitu patentom,
- nije potrebna službena registracija, čime se izbjegavaju povezani troškovi,
- primjenjuju se na inovacije u početnim fazama procesa inovacija,
- otkrivanje izuma nije potrebno,
- mogu se upotrijebiti u kombinaciji s drugim mehanizmima zaštite intelektualnog vlasništva radi zaštite složenih inovacija,
- neograničeno trajanje zaštite.

Nedostaci poslovnih tajni u odnosu na registrirana prava intelektualnog vlasništva, posebice patente:

- poslovne tajne nisu prava intelektualnog vlasništva same po sebi i stoga ne podliježu takvoj zaštiti,
- u mnogim slučajevima mogući su problemi s dokazivanjem pred sudovima ako nisu unaprijed poduzete mjere za osiguravanje dokaza,
- izumi nisu zaštićeni od reprodukcije putem obrnutog inženjeringa, neovisnog otkrića ili nehotečajnog otkrivanja,

³⁰ <https://www.radniodnosi.hr/33/poslovna-tajna-definicija-pribavljanje-otkrivanje-nezakonito-koristenje-uniqueidRCViWTptZHIBKJgE84CYYzkr20B-Z9J/>; <https://www.zakon.hr/z/748/Zakon-o-za%C5%A1titi-tajnosti-podataka>; pristupio sadržaju 15.02.2021.

- potrebna su znatna ulaganja i kontinuirani troškovi za unutarnje kontrole kako bi se poslovne tajne zaštitile od zloupotrebe na učinkovit način koji bi bio priznat pred sudom,
- potrebne su izričite klauzule o neotkrivanju i nenatjecanju u ugovorima zaposlenika, čime se može onemogućiti mobilnost zaposlenika ili pokrenuti isplata odštete ako je provediva,
- primjena zakona o poslovnim tajnama neizvjesna je i pravni se lijekovi razlikuju ovisno o sudskoj nadležnosti,
- provedba je općenito otežana i poduzeće je izloženo riziku „ponovne viktimizacije“ nakon javne objave gubitaka.

Poslovna tajna su informacije koje zadovoljavaju sljedeće uvjete:

- Tajnost informacije

Jedna od glavnih odrednica je da je informacija tajna. Kao što izum mora biti nov da bi ga se zaštitilo patentom, znak razlikovan da bi ga se registriralo kao žig, a autorsko pravo originalno, tako informacija u prvom redu mora biti tajna.³¹

- Komercijalna vrijednost

Nakon tajnosti informacije uvjet koji mora biti ispoštivan da bi se radilo o poslovnoj tajni je da tajna informacija ima komercijalnu vrijednost upravo jer je tajna. Naime, upravo komercijalna vrijednost daje prednost koju sudionici odnosno konkurenti mogu koristiti. Važno je napomenuti da komercijalna vrijednost informacije može biti realna odnosno i samo potencijalna.

- Mjere za očuvanje tajnosti

Iako je ovaj uvjet prilično nelogičan, zaključuje se da potreba poduzimanja razumnih koraka za očuvanje tajnosti, iako istovremeno ima učinak obznanjivanja trećima da podatke i informacije ne smiju pribavljati, koristiti i otkrivati bez pristanka nositelja takve poslovne tajne, pretpostavlja pružanje pravne zaštite kojom se uklanja potreba za poduzimanjem ekstremnih mjera za očuvanje tajnosti koje bi bile povezane s velikim troškovima te negativno utjecale na razvoj poslovanja i inovativnosti.³²

³¹ Risch, M., Trade secret law and information development incentives, u: Dreyfuss, op. Cit., str. 167

³² Bone, R.G., Trade secrecy, innovation and reasonable secrecy precautions, u: Dreyfuss

Važno je napomenuti kako su osjetljive poslovne informacije označene kao poslovna tajna izložene krađi koje provode specijalizirani stručnjaci i organizacije u cilju ostvarivanja konkurentske prednosti i financijske zarade. Kod neovlaštenog pribavljanja osjetljivih informacija konstantno se koriste novi načini koji mogu ugroziti informacijsku imovinu poduzeća. Primjer su industrijska špijunaža, različiti oblici socijalnog inženjeringa kroz koje se provodi ciljana infiltracija u svrhu pribavljanja strateških informacija. Poduzeća poduzimaju različite organizacijske i tehničke mjere zaštite kako bi preventivno eliminirali rizike i onemogućili neovlaštenim osobama pristup strateškim informacijama.

4.2. Poslovna tajna prema ZZTP-a

Poslovna tajna jasno je definirana kroz ZZTP, glava 8.

VIII. POSLOVNA TAJNA

„Članak 19.

Poslovnu tajnu predstavljaju podaci koji su kao poslovna tajna određeni zakonom, drugim propisom ili općim aktom trgovačkog društva, ustanove ili druge pravne osobe, a koji predstavljaju proizvodnu tajnu, rezultate istraživačkog ili konstrukcijskog rada te druge podatke zbog čijeg bi priopćavanja neovlaštenoj osobi mogle nastupiti štetne posljedice za njezine gospodarske interese.

Općim aktom se ne može odrediti da se svi podaci koji se odnose na poslovanje pravne osobe smatraju poslovnom tajnom niti se poslovnom tajnom mogu odrediti podaci čije priopćavanje nije razložno protivno interesima te pravne osobe.

Poslovnom tajnom ne mogu se odrediti podaci koji su od značenja za poslovno povezivanje pravnih osoba niti podaci koji se odnose na zaštićeno tehničko unapređenje, otkriće ili pronalazak.

Članak 20.

Pravna osoba dužna je čuvati kao tajnu i podatke:

- 1) koje je kao poslovnu tajnu saznala od drugih pravnih osoba,

- 2) koji se odnose na poslove što ih pravna osoba obavlja za potrebe oružanih snaga, redarstvenih vlasti Republike Hrvatske ili drugih javnih tijela, ako su zaštićeni odgovarajućim stupnjem tajnosti,
- 3) podatke koji sadrže ponude na natječaj ili dražbu - do objavljivanja rezultata natječaja odnosno dražbe,
- 4) podatke koji su zakonom, drugim propisom ili općim aktom doneseni na temelju zakona utvrđeni tajnim podacima od posebnog gospodarskog značenja.

Članak 21.

Podatke koji se smatraju poslovnom tajnom na temelju općeg akta mogu drugim osobama priopćavati ovlaštene osobe određene općim aktom.

Općim aktom pobliže se određuju slučajevi te način zaštite kad se podaci iz stavka 1. ovoga članka mogu priopćavati drugim osobama, ovlaštene osobe koje ih mogu priopćavati, te osobe kojima se takvi podaci mogu priopćavati.

U pravnoj osobi određuje se ovlaštena osoba ili se osniva posebno tijelo koje ima uvid u poslovne tajne, zadaću njihovoga čuvanja, te odlučivanja koje se osobe zaposlene u toj pravnoj osobi mogu ovlastiti za čuvanje poslovne tajne, odnosno kojim se osobama poslovna tajna može priopćiti.

Članak 22.

Podaci koji se smatraju poslovnom tajnom ne smiju se priopćavati niti činiti dostupnim neovlaštenim osobama, ako posebnim zakonom nije što drugo određeno.

Poslovnu tajnu dužni su čuvati svi zaposlenici koji na bilo koji način saznaju za podatak koji se smatra poslovnom tajnom.

Članak 23.

Kad je to iz razloga obavljanja poslova pravne osobe nužno, podatke iz članka 20. ovoga Zakona može drugim osobama priopćiti samo osoba ovlaštena općim aktom:

- 1) uz prethodnu pisanu suglasnost pravne osobe koja je sukladno svom općem aktu odredila da se ti podaci smatraju poslovnom tajnom,
- 2) uz prethodnu pisanu suglasnost zainteresirane pravne ili fizičke osobe ako su u pitanju podaci iz ponuda za natječaj ili dražbu.

U zahtjevu kojim se traži suglasnost iz stavka 1. ovoga članka mora se navesti:

- 1) koji su podaci u pitanju,
- 2) kojoj se osobi oni imaju pripočiti,
- 3) koja je osoba ovlaštena obaviti takvo pripćenje,
- 4) razlozi zbog kojih je pripćavanje nužno,
- 5) način na koji će se podaci pripćiti odnosno koristiti.

Članak 24.

Ne smatra se povredom čuvanja poslovne tajne pripćavanje podataka koji se smatraju poslovnom tajnom ako se to pripćavanje obavlja fizičkim osobama ili pravnim osobama kojima se takvi podaci mogu ili moraju pripćavati:

- 1) na temelju zakona i drugih propisa,
- 2) na temelju ovlasti koja proizlazi iz dužnosti koju obavljaju, položaja na kome se nalaze ili radnog mjesta na kojem su zaposleni.

Ne smatra se povredom čuvanja poslovne tajne pripćavanje podataka koji se smatraju poslovnom tajnom na sjednicama, ako je takvo pripćavanje nužno za obavljanje poslova.

Ovlaštena osoba koja na sjednici pripćava podatke koji se smatraju poslovnom tajnom, dužna je upozoriti nazočne da se ti podaci smatraju poslovnom tajnom, a nazočni su dužni ono što tom prilikom saznaju čuvati kao poslovnu tajnu.

Članak 25.

Kao povreda čuvanja poslovne tajne neće se smatrati pripćenje koje osoba upoznata s tajnim podatkom učini u prijavi kaznenog djela, privrednog prijestupa ili prekršaja nadležnom tijelu te ako pripći nadzornom tijelu radi ostvarivanja svojih prava iz radnog odnosa.

Članak 26.

Općim aktom pravne osobe pobliže se određuje način uporabe i čuvanja podataka koji se smatraju poslovnom tajnom te mjere, postupci i druge okolnosti od interesa za čuvanje poslovne tajne.³³

³³ <https://www.zakon.hr/z/748/Zakon-o-za%C5%A1titi-tajnosti-podataka> ; pristupio sadržaju 15.02.2021.

4.3. Obveza čuvanja poslovne tajne

Prije svega, važno je napomenuti da je poslovna tajna kategorija koja se neprestano mijenja kako se mijenjaju situacije u društvu, sukladno se mijenja značaj i sadržaj poslovne tajne. Poslovna tajna ili informacija ima svoj rok trajanja i vrlo lako se može izmijeniti, kao primjer možemo uzeti poslovne procese u poduzećima. Naime, oni mogu spadati pod poslovnu tajnu, no ukoliko poduzeće pronade novu (bolju) verziju poslovanja nema više potrebe da se stari poslovni proces štiti, odnosno da bude tajna. Postoje i slučajevi u kojima poslovna tajna ima vrlo dug period u kojem ostaje tajna za vanjski svijet ili društvo, kao primjer za navedeno možemo uzeti recepte i sastojke pojedinih proizvoda.

„Odredbama Zakona o zaštiti tajnosti podataka propisano je da je pravna osoba dužna čuvati kao tajnu podatke:

- 1) koje je kao poslovnu tajnu saznala od drugih pravnih osoba,
- 2) koji se odnose na poslove što ih pravna osoba obavlja za potrebe oružanih snaga, redarstvenih vlasti Republike Hrvatske ili drugih javnih tijela, ako su zaštićeni odgovarajućim stupnjem tajnosti,
- 3) podatke koji sadrže ponude na natječaj ili dražbu - do objavljivanja rezultata natječaja odnosno dražbe,
- 4) podatke koji su zakonom, drugim propisom ili općim aktom doneseni na temelju zakona utvrđeni tajnim podacima od posebnog gospodarskog značenja.“³⁴

4.4. Kaznenopravna zaštita poslovne tajne

U cilju zaštite od krađe i neovlaštenog objavljivanja poslovnih informacija koje su klasificirane kao tajna, važeći zakonski propisi, a prije svega kazneni zakon zaštitio je osjetljive poslovne informacije i propisao sankcije kada se na nepropisan i protuzakonit način otuđi ili otkriju informacije označene kao poslovna tajna.

³⁴ <https://www.zakon.hr/z/748/Zakon-o-za%C5%A1titi-tajnosti-podataka> – Zakon o zaštiti tajnosti podataka, NN 108/96, glava 8, članak 20 ; pristupio sadržaju 18.02.2021.

Sukladno članku 262. kaznenog zakona RH propisane su sankcije vezano uz odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne.

„Odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne – članak 262.

(1) Tko neovlašteno drugome priopći, preda ili na drugi način učini pristupačnim podatke koji su poslovna tajna, kao i tko pribavlja takve podatke s ciljem da ih preda neovlaštenoj osobi, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka, počinitelj sebi ili drugome pribavio znatnu imovinsku korist ili prouzročio znatnu štetu, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Nema kaznenog djela ako je djelo iz stavka 1. ovoga članka počinjeno u pretežito javnom interesu.

(4) Kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka progoni se po prijedlogu.³⁵

Važnost poslovnih tajni vidljiva je prije svega samim time što postoje odredbe u kaznenom zakonu RH kojima je uređeno postupanje s tajnim poslovnim podacima. S nelegalnim postupanjem odnosno neovlaštenom predajom podataka koji su klasificirani kao poslovna tajna, odnosno i osoba kojoj je cilj pribavljanje neovlaštenih podataka sukladno tome može biti kažnjena kaznom zatvora ukoliko se utvrdi nelegalno postupanje s tajnim poslovnim podacima.

4.5. Primjer čuvanja poslovne tajne

Jedan od najpoznatijih slučajeva poslovne tajne u današnje doba jest recept popularnog bezalkoholnog pića Coca Cola. Naime, vjeruje se da recept znaju samo dvije osobe na svijetu, koje su zadužene da strogo čuvaju informaciju te su čak primorane držati se određenih pravila s ciljem očuvanja recepta, to jest tajnosti. Jedno od pravila je da navedene dvije osobe ne smiju letjeti istim avionom kako u slučaju nesreće ne bi stradala obojica i ne bi se izgubilo znanje o receptu. Recept se čuva u posebnom sefu u SunTrust banci u Atlanti kojoj je dana naknada za očuvanje recepta sigurnim i tajnim. Coca Cola nije jasno specificirala sadržaj pića na etiketi.

³⁵<https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/262-clanak-odavanje-i-neovlasteno-pribavljanje-poslovne-tajne> ; pristupio sadržaju 15.02.2021.

Kada su bili primorani dati detaljniji sadržaj sastojaka pića na etiketu u Indiji tokom 1970. godine, korporacija je jednostavno odlučila da ne želi poslovati na navedenom tržištu samo kako bi zaštitila recept i tajne sastojke. Cijeli recept je omotan velom tajni i to ujedno daje poslovnoj tajni marketinški značaj.

4.6. Ugovor o povjerljivosti (NDA)

U cilju zaštite osjetljivih poslovnih informacija kao što su poslovne tajne između pravnih i fizičkih osoba sklapa se ugovor o povjerljivosti. „NDA (engl. Non-disclosure agreement) ugovor ili ugovor o povjerljivosti se sklapa između dvije ugovorne strane kada jedna strana (pružatelj informacija) želi otkriti svoje povjerljive informacije drugoj strani (primatelj informacija), ali ne želi da te informacije postanu dostupne trećima.“³⁶

Informacije koje se štite NDA ugovorom mogu biti bilo što: podatak o klijentima ili proizvodu, prototip, alat, specifikacija, rezultat testa, način poslovanja itd. Cilj pružatelja informacije je zaštititi informaciju čije bi otkrivanje u javnost značajno oštetilo njenog vlasništva.

„Ovi ugovori se sklapaju prije početka rada na zajedničkom projektu između dvije tvrtke, između zaposlenika i tvrtke, između pojedinca - izumitelja i društva ili tvrtke od koje on traži savjet za svoj još nepatentirani izum itd. Dakle, uvijek kada jedna strana mora otkriti povjerljive informacije drugoj strani, ali se pri tome želi osigurati da njena informacija ne bude zloupotrijebljena.

NDA ugovori dolaze u dva oblika: jednostrani i dvostrani ugovori. Jednostrani ugovori su češći i u njima je jedna od strana pružatelj informacija, a druga primatelj. Dvostrani ugovori su nešto složeniji, i u njima su obje strane ujedno i pružatelji i primatelji informacija.

Uobičajeni dijelovi NDA ugovora uključuju: podatke o stranama koje potpisuju ugovor, predmet ugovora, popis što se smatra povjerljivim podatkom, koje su obveze primatelja informacije, koliko dugo primatelj mora čuvati dobivenu informaciju, iznimke kada primatelj nije dužan čuvati dobivenu informaciju i posljedice kršenja ugovora.

Najvažniji dijelovi su oni koji opisuju što su povjerljive informacije i na koji način primatelj smije njima upravljati. Što se preciznije definira popis povjerljivih informacija, manja je

³⁶ <https://www.cis.hr/dokumenti/2401-ndaugovori.html> ; pristupio sadržaju 18.02.2021.

moćnost zloupotrebe. Primatelj informacije smije koristiti samo u svrhu definiranu u predmetu ugovora, a prema njima se mora odnositi na jednak način kao prema svojim povjerljivim informacijama. Drugim riječima, primatelj ne smije otkrivati informacije drugima ukoliko to zbilja nije potrebno, ali i tada samo uz odobrenje pružatelja informacija.³⁷

4.7. Zaštita inovacija putem poslovnih tajni

Prema autoru Josephu Schumpeteru, „inovacija predstavlja unošenje tehničke ili organizacijske novosti na tržište, a ne samo njezin izum.“³⁸

Kako ističe Schumpeter J. (1942), poduzetnici očekuju izvanredan profit na temelju isključive tržišne moći nad vlastitim inovacijama. Takva očekivanja potiču ih da posvete vrijeme i novac inovacijskim aktivnostima.

³⁷ <https://www.cis.hr/dokumenti/2401-ndaugovori.html>; pristupio 19.02.2021.

³⁸ http://www.stop-krivotvorinama-i-piratstvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti.pdf ; pristupio 20.02.2021.

Slika 2. Sažeta usporedba patenta i poslovnih tajni ³⁹

Tablica 1.: Sažeta usporedba patenata i poslovnih tajni

	PATENT	POSLOVNA TAJNA
Otkrivanje kodificiranog znanja	Da	Ne
Otkrivanje prešutnog znanja	Ne	Ne
Dopušten obrnuti inženjering	Uglavnom ne ¹¹	Da
Predmet	Zakonski	Širi
Vremenski raspored	Nakon izuma	Bilo kada
Proces naspram proizvoda	Uglavnom proizvodi	Oboje ¹²
Trajanje zaštite	20 godina (ako se ne ospori)	Neograničeno (potencijalno)
Troškovi	Visoki troškovi za ishođenje	Visoki kontinuirani troškovi za održavanje tajnosti
Usklađivanje na europskoj razini	Da	Nakon prijenosa direktive
Ugovorne klauzule o neotkrivanju	Ne	Da
Potrebne unutarnje kontrole za utvrđivanje prava	Ne	Da
Isključivo pravo na upotrebu	Da	Ne

Razliku između patenta i poslovne tajne moguće je očitati kroz niz faktora koji su prikazani na slici 1. Neki od faktora su trajanje zaštite, otkrivanje kodificiranog znanja, isključivo pravo na upotrebu itd. Možemo konstatirati da je poslovna tajna ima puno širi spektar informacija od patenta, jer patenti se uglavnom koriste za tehnička znanja.

³⁹Izvor:http://www.stop-krivotvorinama-i-pirastvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti.pdf; pristupio 20.02.2021.

Slika 3 - Poslovne tajne i patenti prema veličini poduzeća u EU. ⁴⁰

Tablica 5.: Inovacijska poduzeća koja primjenjuju poslovne tajne i patente za zaštitu svojih inovacija proizvoda ili procesa prema zemlji i veličini poduzeća, 2010. – 2012.

	POSLOVNE TAJNE			PATENTI			INOVACIJSKA PODUZEĆA *
	UKUPNO	MSP	VELIKA	UKUPNO	MSP	VELIKA	
AT	64,8 %	63,4 %	79,1 %	35,3 %	32,6 %	62,3 %	39,3 %
BE	40,4 %	38,7 %	63,6 %	24,8 %	23,2 %	46,7 %	46,5 %
BG	45,1 %	44,1 %	54,0 %	24,3 %	24,2 %	25,1 %	16,9 %
CY	23,8 %	23,6 %	28,6 %	11,5 %	11,8 %	4,8 %	29,9 %
DE	74,1 %	73,5 %	82,4 %	47,8 %	45,9 %	72,8 %	55,0 %
EE	30,3 %	29,1 %	54,0 %	12,5 %	11,4 %	33,5 %	38,4 %
EL	40,7 %	39,9 %	63,5 %	20,0 %	19,6 %	30,9 %	34,3 %
FI	78,1 %	76,8 %	93,6 %	33,2 %	31,1 %	57,9 %	44,6 %
HR	40,2 %	38,3 %	56,3 %	14,2 %	13,7 %	18,6 %	25,0 %
HU	58,2 %	57,5 %	63,3 %	24,2 %	23,2 %	31,3 %	16,4 %
IE	40,4 %	39,3 %	58,3 %	22,7 %	21,9 %	35,4 %	42,3 %
IT	23,2 %	22,6 %	41,1 %	17,7 %	16,9 %	39,1 %	41,5 %
LT	53,0 %	51,6 %	67,5 %	20,3 %	19,4 %	29,3 %	18,9 %
LU	45,9 %	43,3 %	75,8 %	20,7 %	19,0 %	40,3 %	48,5 %
LV	48,4 %	46,6 %	71,6 %	25,7 %	25,4 %	29,4 %	19,5 %
MT	42,9 %	42,2 %	50,0 %	24,3 %	23,5 %	33,3 %	35,9 %
NL	58,3 %	58,0 %	64,2 %	25,9 %	25,3 %	40,5 %	44,5 %
PL	49,7 %	47,8 %	61,4 %	24,6 %	23,6 %	30,7 %	16,1 %
PT	44,8 %	43,6 %	68,3 %	26,5 %	26,0 %	36,0 %	41,3 %
RO	57,2 %	55,9 %	65,0 %	34,9 %	34,1 %	39,8 %	6,3 %
SE	62,4 %	61,6 %	76,4 %	31,9 %	30,6 %	54,3 %	45,2 %
SI	63,8 %	62,6 %	74,4 %	33,4 %	32,0 %	45,6 %	32,7 %
SK	42,5 %	39,6 %	62,2 %	24,1 %	21,1 %	44,2 %	19,7 %
UK	43,2 %	42,5 %	59,5 %	27,3 %	26,5 %	46,7 %	34,0 %
EU24**	52,3 %	51,2 %	69,1 %	31,7 %	30,4 %	52,8 %	36,0 %

Ukupan broj društava u 24 države članice: 612 513

* Preuzeto iz tablice 3.

** Ponderirani prosjek za 24 zemlje u tablici.

Izvor: Istraživanje Zajednice o inovacijama za 2012., samo ključni sektori CIS-a, ponderirani rezultati (neponderirani za Irsku).

U tablici je prikazana upotreba patenata i poslovnih tajni prema poduzećima inovatorima u svakoj od 24 države članice u kojima je pitanje o poslovnim tajnama uključeno u CIS. Poslovne tajne upotrebljava 52,3% poduzeća inovatora, a patente 31,7%. Te su brojke znatno veće za velika poduzeća: 69,1% njih upotrebljava poslovne tajne, a 52,8% patente, dok su među malim i srednjim poduzećima te stope 51,2% odnosno 30,4%.

⁴⁰ Izvor: http://www.stop-krivotvorinama-i-piratstvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti.pdf; pristupio 20.02.2021.

Slika 4. Upotreba poslovnih tajni i patenata prema inovacijskim poduzećima i prema industriji, 2010. – 2012.⁴¹

KLASIFIKACIJE NACE	POGLO VNIH TAJNI	EBA PATENA TA	NA TAJNA / PATENT*	UPOTREBE PATENATA**	OPIS PREMA KLASIFIKACIJI NACE
B05 – B09	56,6 %	41,0 %	1,38	34,48	Rudarstvo i iskopi
C10	43,4 %	23,0 %	1,89	20,25	Proizvodnja prehrambenih proizvoda
C11	51,6 %	30,0 %	1,72	7,97	Proizvodnja pića
C12	57,4 %	30,3 %	1,89	71,86	Proizvodnja duhanskih proizvoda
C13	46,0 %	28,6 %	1,61	43,34	Proizvodnja tekstila
C14	34,3 %	14,3 %	2,39	7,93	Proizvodnja odjeće
C15	21,7 %	19,3 %	1,12	23,30	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda
C16	42,8 %	30,5 %	1,40	13,76	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala
C17	47,5 %	25,5 %	1,87	69,83	Proizvodnja papira i proizvoda od papira
C18	41,4 %	16,8 %	2,46	19,01	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa
C19	52,8 %	27,1 %	1,95	32,19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda
C20	64,0 %	43,8 %	1,46	506,77	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda
C21	66,0 %	61,3 %	1,08	599,32	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka
C22	54,7 %	36,3 %	1,51	213,20	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike
C23	43,7 %	34,9 %	1,25	56,35	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda
C24	54,2 %	30,1 %	1,80	80,15	Proizvodnja osnovnih metala
C25	48,5 %	29,3 %	1,66	105,69	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme
C26	76,9 %	57,4 %	1,34	890,65	Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda
C27	64,3 %	50,2 %	1,28	361,97	Proizvodnja električne opreme
C28	61,2 %	53,4 %	1,14	477,72	Proizvodnja strojeva i uređaja, koji nisu drugdje razvrstani
C29	73,8 %	56,8 %	1,30	317,53	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica
C30	53,6 %	41,4 %	1,29	395,01	Proizvodnja druge prijevozne opreme
C31	39,6 %	33,9 %	1,17	25,75	Proizvodnja namještaja
C32	57,8 %	43,4 %	1,33	232,28	Ostala prerađivačka industrija
C33	52,0 %	29,6 %	1,76	45,04	Popravak i ugradnja strojeva i opreme
D35	41,2 %	14,9 %	2,76	17,56	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom
E36	19,5 %	13,5 %	1,45	7,03	Skupljanje, pročišćavanje vode i opskrba vodom
E37 – E39	39,2 %	19,4 %	2,03	9,69	Uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša
G46	43,9 %	25,6 %	1,72	44,78	Veleprodaja, osim trgovine motornim vozilima i motociklima
H49	32,1 %	13,5 %	2,39	3,66	Kopneni prijevoz i cjevovodni transport
H50	33,1 %	14,7 %	2,25	6,93	Vodeni prijevoz
H51	44,6 %	20,4 %	2,18	7,20	Zračni prijevoz
H52	30,8 %	10,3 %	2,97	10,43	Skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu
H53	38,7 %	14,2 %	2,72	2,74	Poštanske i kurirske djelatnosti
J58	56,2 %	26,8 %	2,10	31,15	Izdavačke djelatnosti
J59	55,3 %	18,8 %	2,94	2,90	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa
J60	61,7 %	9,4 %	6,54	1,59	Emitiranje programa
J61	57,2 %	31,0 %	1,85	183,62	Telekomunikacije
J62	68,2 %	22,5 %	3,03	29,65	Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima
J63	59,7 %	18,2 %	3,28	6,89	Informacijske uslužne djelatnosti
K64	40,8 %	9,8 %	4,15	7,87	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova
K65	42,5 %	10,8 %	3,94	12,04	Osiguranje, reosiguranje i mirovinski fondovi, osim obveznoga socijalnog osiguranja
K66	39,2 %	12,1 %	3,23	17,78	Pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga i djelatnosti osiguranja

⁴¹ Izvor: http://www.stop-krivotvorinama-i-pirarstvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti.pdf; pristupio 20.02.2021.

M71	68,2 %	30,8 %	2,21	95,05	Arhitektonske djelatnosti i inženjerstvo; tehničko ispitivanje i analiza
M72	79,3 %	65,3 %	1,21	954,24	Znanstveno istraživanje i razvoj
M73	58,3 %	21,5 %	2,71	9,94	Promidžba i istraživanje tržišta

* Omjer (upotreba poslovnih tajni) / (upotreba патената) prema odjeljku klasifikacije NACE
** Intenzitet upotrebe патената EPO-a na 100 000 zaposlenika i po odjeljku klasifikacije NACE
Ponderirani rezultati za AT, BE, BG, CY, DE, EE, EL, FI, HR, HU, IT, MT, NL, LT, LU, LV, PL, PT, RO, SE, SI i SK
Izvor: Istraživanje Zajednice o inovacijama (CIS 2012.)

„Visoka stopa upotrebe poslovnih tajni vidljiva je u sljedećim sektorima:

- Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda
- Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica
- Proizvodnja osnovnih farmaceutičkih proizvoda i farmaceutičkih pripravaka
- Proizvodnja električne opreme
- Proizvodnja strojeva i uređaja koji nisu drugdje razvrstani
- Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda

Niska stopa upotreba poslovnih tajni vidljiva je u sljedećim sektorima:

- Skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu
- Kopneni prijevoz i cjevovodni transport
- Vodeni prijevoz
- Proizvodnja odjeće⁴²

Vidljivo je da se poslovna tajna i zaštita podataka koristi prije svega u brzo rastućim granama gospodarstva.

⁴² http://www.stop-krivotvorinama-i-piratstvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti.pdf; pristupio 20.02.2021.

5. ISTRAŽIVANJE O TRŽIŠNOM NATJECANJU I OBVEZI ČUVANJA POSLOVNE TAJNE

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je anketnim upitnikom istražiti u kojoj mjeri su tvrtke upoznate s tržišnim natjecanjem i obvezom čuvanja poslovne tajne. Također, cilj je istražiti koji alati su prisutni za zaštitu tržišnog natjecanja i obvezu čuvanja poslovne tajne. Stoga su formulirana sljedeća pitanja:

- je li tvrtka upoznata s uredbom o zaštiti podataka (GDPR)
- koriste li tvrtka ugovornu zabranu natjecanja u odnosu s zaposlenikom
- koristi li tvrtka ugovor o povjerljivosti u poslovanju s poslovnim partnerima
- ima li tvrtka usvojen pravilnik o poslovnoj tajni

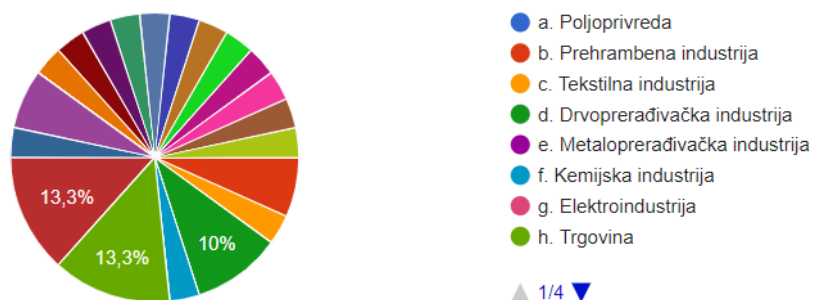
Istraživanje je provedeno u tvrtkama sjeverozapadne Hrvatske, u privatnom i javnom sektoru različitih poslovnih grana.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno putem anketnog upitnika. Korišten je Google obrazac sa ponuđenim odgovorima, s ciljem dobivanja traženih podataka. Anketa se sastojala od 13 pitanja putem kojeg su tvrtke iz javnog i privatnog sektora iz različitih gospodarskih djelatnosti dale odgovore na pitanja vezana uz tržišno natjecanje i obvezu čuvanja poslovne tajne. Anketa je provedena u razdoblju od 18. siječnja do 5. veljače 2021. godine. Nastavno na prikupljene podatke sljedi tumačenje grafova kroz dobivene rezultate.

1. U kojoj gospodarskoj grani posluje Vaša tvrtka?

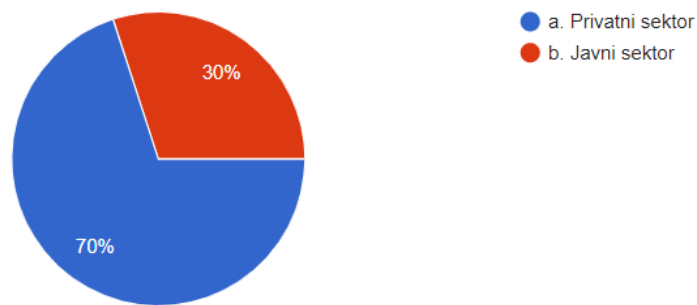
30 odgovora

Pitanje broj jedan imalo je za cilj prikupiti informacije u kojoj gospodarskoj djelatnosti se nalazi određeno društvo kako bi se kasnije moglo uvidjeti koliko su upoznati s terminima kao što su uredba o zaštiti podataka, tržišnom natjecanju, ugovornoj zabrani natjecanja, ugovorima o povjerljivosti te o obvezi zaštite poslovne tajne. Upitnik je poslan na niz poduzeća, a najviše odgovora prikupljeno je iz farmaceutske industrije 13,3%, te trgovine 13,3%, a sljedila je drvoprerađivačka industrija sa 10%. Tijekom izrade diplomskog rada iz niza znanstvenih članaka i izvora utvrđeno je da se većina termina za tržišno natjecanje i čuvanje poslovne tajne koristi u farmaceutskoj industriji, trgovini, automobilskoj industriji, IT sektoru i drugim brzo rastućim granama. Naime, razvidno je kako se najviše inovacija događa u navedenim gospodarskim granama, stoga su i rizici vezani uz zaštitu tržišnog natjecanja i informacijskog kapitala puno veći nego u drugim sektorima gospodarstva.

2. Posluje li Vaša tvrtka u privatnom ili javnom sektoru?

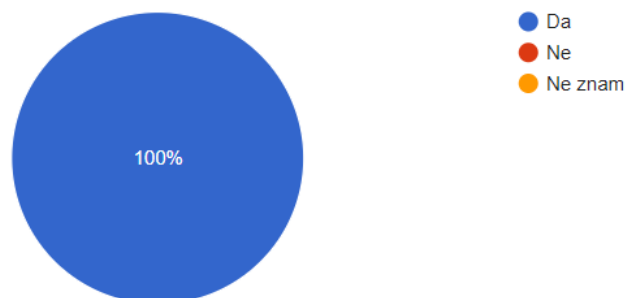
30 odgovora

Drugo anketno pitanje dalo je odgovor radi li se o društvu iz privatnog ili javnog sektora. Većina odgovora dobiveno je od tvrtki iz privatnog sektora (70%), u odnosu na javni sektor (30%). Iako u praksi ne bi smjelo biti značajnije razlike o poznavanju pravila i propisa o tržišnom natjecanju, zaštiti informacijske imovine, ipak, veći je broj odgovora dobiven od tvrtki iz privatnog sektora u kojem su ispitanici bili susretljiviji i pružili više informacija u odnosu na tvrtke iz javnog sektora iz kojeg je teže bilo dobiti odgovore za predmetnu anketu, što procjenjujemo kao nasljeđe nekomuniciranja s javnošću i organizacijskih restrikcija.

3. Je li Vaša tvrtka upoznata sa Uredbom o zaštiti osobnih podataka?

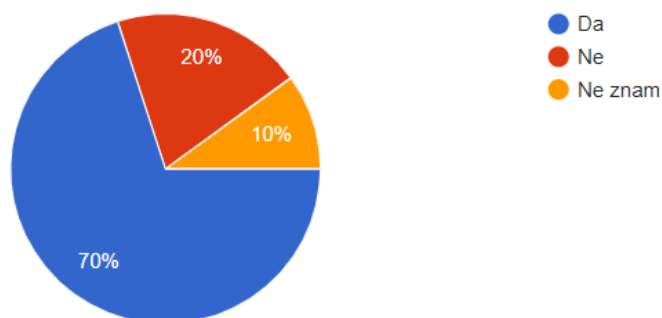
30 odgovora

Treće anketno pitanje imalo je za cilj utvrditi je li tvrtka upoznata s obvezom usklađivanja poslovanja u području obrade podataka s odredbama Uredbe o zaštiti podataka. Iz dobivenih odgovora je vidljivo da su svi sudionici anketnog ispitivanja upoznati s Uredbom o zaštiti podataka. Iz odgovora se može zaključiti kako su tvrtke informirane o obvezama primjene organizacijskih i tehničkih mjera u zaštiti podataka, zakonitosti obrade podataka i osiguranja prava ispitanicima na informiranje.

4. Jesu li zaposlenici u Vašoj tvrtki upoznati sa alatima vezanim za tržišno natjecanje?

30 odgovora

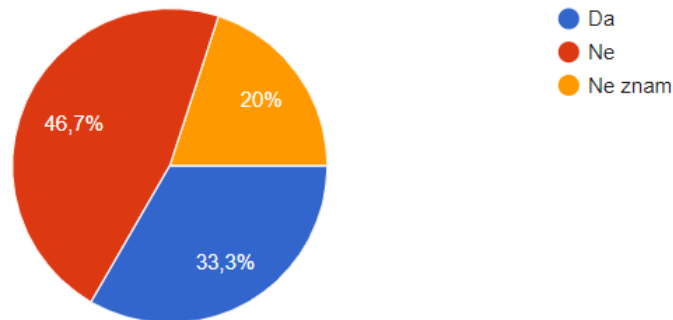

Kod anketnog pitanja broj četiri cilj je bio istražiti jesu li zaposlenici u pojedinim društvima upoznati s tržišnim natjecanjem i institutima koji uređuju područje tržišnog natjecanja. Iz dobivenih odgovora vidljivo je da je velika većina (70%) njih upoznata s tržišnim natjecanjem, dok mali postotak (20%) njih nije. Ovdje je vidljivo da je ipak velika većina anketiranih zaposlenika upoznata s pozicijom društva na tržištu, odnosno da znaju tko su konkurenti i što te njihova prava i obveze. Također, važno je napomenuti kako je većina zaposlenika uglavnom upoznata sa stanjem na tržištu kao i važećim zakonskim propisima kojima se regulira tržišno natjecanje kao i benefite koje donosi regulacija tržišnog natjecanja (bolja kvaliteta proizvoda i

usluga, niža cijena proizvoda i sl.) da svi zaposlenici društva budu u nekom razmjeru upoznati sa situacijom na tržištu, pa se tako razvija i natjecateljski duh i želja da društvo u kojoj zaposlenici rade ostvari što bolji rezultat, stvaraju bolje proizvode ili usluge, s nižom cjenom u odnosu na konkurenciju na tržištu.

5. Je li Vaša tvrtka koristi ugovor o zabrani natjecanja u odnosu s Vašim zaposlenicima?

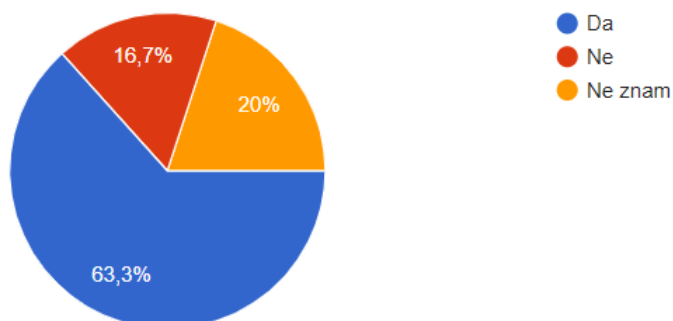
30 odgovora

Cilj pitanja broj pet je bio utvrditi u kojoj mjeri poslodavci koriste ugovorne zabrane natjecanja za svoje zaposlenike. Kako je anketa provedena u različitim gospodarskim djelatnostima vidljivo je da nemaju sva društva ugovore o zabrani natjecanja. Također, utvrđeno je da većina (46,7%) poslodavaca nije odlučila dodatno ugovorom urediti tržišno natjecanje u tvrtki. No, isto tako postoje poslodavci koji primjenjuju ugovor o zabrani natjecanja sa zaposlenicima (33,3%). Dio ispitanika nije bio upoznat s institutom ugovora o zabrani natjecanja u odnosu zaposlenika prema poslodavcu, odnosno nisu im bili dostupni takvi podaci (20%). Pretpostavka je da se ugovori o zabrani natjecanja koriste u brzo rastućim granama gospodarstva u kojima se konstantno radi na inovacijama i aktivnostima za postizanjem što boljeg statusa na tržištu. Ugovori o zabrani natjecanja se najčešće ugovara s zaposlenicima i rukovoditeljima koji u okviru radnog mjesta i poslova koje izvršavaju imaju pristup povjerljivim poslovnim informacijama koje u slučaju prestanka zaposlenja imaju tržišnu vrijednost.

6. Je li Vaša tvrtka koristi Ugovor o povjerljivosti (NDA) u poslovanju sa poslovnim partnerima?

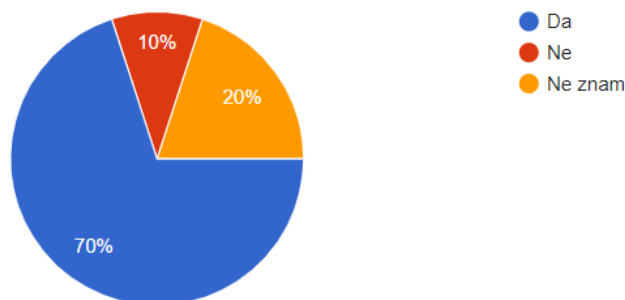
30 odgovora

U poslovanju u današnje vrijeme odnosi između tvrtki su uređeni ugovorima, jer velika većina tvrtki mora dijeliti osjetljive poslovne informacije s partnerima u cilju realizacije ugovorenih poslova. Dobivenim odgovorima utvrđeno je kao 63,3% društava koristi Ugovor o povjerljivosti u poslovanju sa svojim partnerima, u svrhu zaštite osjetljivih poslovnih informacija. Mali dio (16,7%) njih nema uređen odnos razmjene informacija kroz ugovor o povjerljivosti. Preostalim ispitanicima (20%) podaci o korištenju ugovora o povjerljivosti u tvrtki nisu bili dostupni te su izabrali odgovor „ne znam“. Kod velikih tvrtki korištenje ugovora o povjerljivosti je korporativni standard čime štite svoju informacijsku imovinu u odnosu na drugu pravnu ili fizičku osobu s kojom ugovaraju poslovni odnos. Osjetljive poslovne informacije predstavljaju strateški kapital svake organizacije pa je potpisivanje ugovora o povjerljivosti između tvrtki postao standardni način ponašanja u području informacijske sigurnosti.

7. Je li u Vašoj tvrtki usvojen pravilnik o poslovnoj tajni?

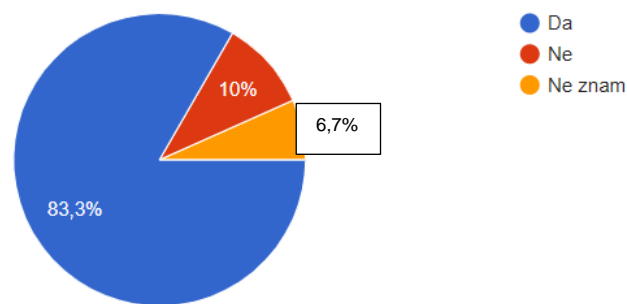
30 odgovora

Velika većina (čak 70%) tvrtki koje su bile obuhvaćene anketom ima usvojen pravilnik o poslovnoj tajni. Pravilnikom o poslovnoj tajni tvrtka štite poslovanje i doprinose reputacijskom ugledu na tržištu. Mali (10%) postotak tvrtki nema usvojen pravilnik o poslovnoj tajni te samim time zbog nedonošenja pisanih pravila zaštite postoji veći rizik od krađe ili gubitka vrijednih poslovnih informacija. Dio (20%) ispitanika nije upoznat je li pravilnik usvojen u njihovoj tvrtki. Kod pitanja je li usvojen pravilnik o poslovnoj tajni vidljivo je da velika većina tvrtki prepoznaje značaj osjetljivih poslovnih informacija u njihovom poslovanju jer su usvojili pravilnik kojim se regulira rad s poslovnim tajnama. Sukladno tome, tvrtke provode organizacijske i tehničke mjere kojim štite vlastitu informacijsku imovinu što im osigurava reputacijski ugled na tržištu.

8. Jesu li u Vašoj tvrtki zaposlenici upoznati s obvezom čuvanja poslovne tajne i nakon prestanka radnog odnosa?

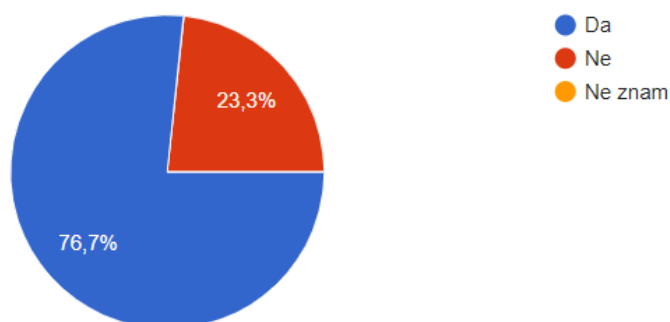
30 odgovora

Kod pitanja broj 8 vidljiva je povezanost s postojanjem pravilnika o poslovnoj tajni te sukladno navedenom utvrđeno je kako većina ispitanika (83,3%) ima informaciju i saznanja o obvezi čuvanja poslovne tajne i nakon prestanka radnog odnosa. Mali broj ispitanika (10%) nije upoznat s obvezom čuvanja poslovne tajne, a 6,7% posto njih dalo je odgovore kako „ne zna“ za obvezu čuvanja poslovne tajne. Možemo zaključiti kako su u pravilnicima o poslovnoj tajni jasno naznačene obveze i načini zaštite poslovne tajne. Evidentno je kako još uvijek jedan dio zaposlenika nema znanja o odgovornosti za obaveze kojima se reguliraju odgovornosti u području zaštite informacijske imovine.

9. Je li Vaša tvrtka provodi edukacije za zaposlenike vezano uz zaštitu podataka?

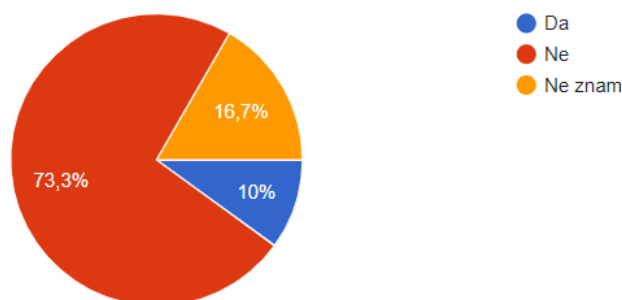
30 odgovora

Anketno pitanje broj 9 imalo je cilj utvrditi provode li tvrtke edukaciju zaposlenika iz područja zaštite podataka čime doprinose boljoj organizaciji stanja informacijske sigurnosti i prevencije od unutarnjih i vanjskih prijetnji od krađe ili gubitka podataka. Velika većina (76,7%) anketiranih provodi edukaciju vezano uz zaštitu podataka. No, primjetno je da određeni broj tvrtki (23,3%) nisu provodili tematske edukacije o zaštiti podataka čime se izlažu povećanim rizicima od krađe ili gubitka podataka što ih izlaže reputacijski, te financijskim sankcijama u slučaju izvanrednih situacija od strane regulatornih tijela (AZOP).

10. Je li se u Vašoj tvrtki u proteklom periodu dogodila krađa, gubitak ili priopćavanje poslovne tajne neovlaštenim osobama?

30 odgovora

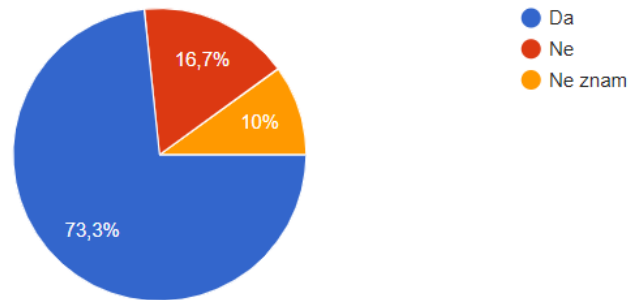

Pitanje broj 10 imalo je za cilj utvrditi jesu li se u proteklom periodu u anketiranim tvrtkama dogodile krađe, gubitak ili neovlašteno priopćavanje poslovne tajne. Temeljem dobivenih odgovora utvrđeno je kako u većini njih (73,3%) nije registrirana krađa, gubitak ili priopćavanje

poslovnih tajni neovlaštenoj osobi. No, isto tako kroz dobivene odgovore (10%) anketiranih tvrtki registrirali su incident koji se dovodi u vezu s krađom, gubitkom ili objavljivanjem poslovnih tajni neovlaštenoj osobi. Za 16,7% anketiranih tvrtki dobiveni odgovori nisu prepoznati pod anketirani upit.

11. Je li u Vašoj tvrtki imenovan službenik za zaštitu podataka?

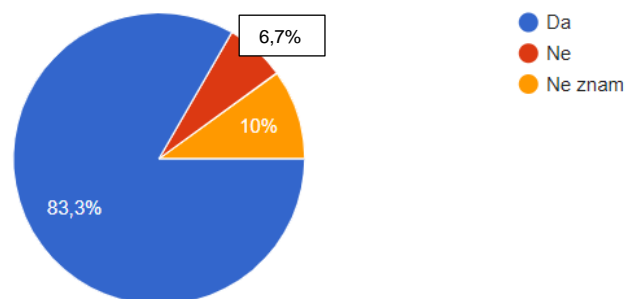
30 odgovora

Prema dobivenim odgovorima utvrđeno je kako u 73,3% tvrtki je imenovan službenik za zaštitu podataka, dok u 16,7% tvrtki nije imenovan službenik za zaštitu podataka. Iz dobivenih odgovora procjenjujemo kako sve tvrtke koje imaju iznad 250 zaposlenika sukladno Općoj uredbi o zaštiti podataka znaju za obvezu o odgovornosti da imenuju službenika za zaštitu podataka, dok se ovaj manji postotak tvrtki nije odlučilo na imenovanje službenika za zaštitu podataka jer nemaju zakonsku obvezu imenovanja jer imaju broj zaposlenih manji od 250 radnika.

12. Je li u Vašoj tvrtki usvojen pravilnik o obradi i zaštiti podataka?

30 odgovora

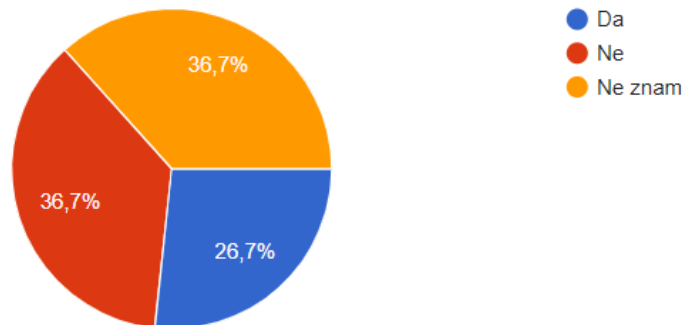

Na temelju dobivenih odgovora utvrđeno je kako 83,3% tvrtki ima usvojen pravilnik o obradi i zaštiti podataka. Mali postotak (6,7%) tvrtki odgovorilo je kako nisu usvojili pravilnik o obradi

i zaštiti podataka. Jedan dio tvrtki (10%) nije imao informaciju da li je usvojen pravilnik o obradi i zaštiti podataka. Prosudujemo kako je još uvijek jedan dio iz kategorije manjih tvrtki nije dovoljno kvalitetno uredio područje obrade i zaštite podataka, što predstavlja značajan rizik s aspekta zaštite informacijske imovine i usklađivanja s općom uredbom o zaštiti podataka..

13. Je li Vaša tvrtka posjeduje ISO certifikat 27001 iz područja informacijske sigurnosti?

30 odgovora

ISO 27001:2013 je međunarodni standard koji propisuje kako organizirati i upravljati informacijskom sigurnošću u organizaciji u području upravljanja dokumentima. Na temelju dobivenih odgovora utvrđeno je kako (36,7%) nema ISO 27001. Međutim, utvrđeno je kako 36,7% je provelo postupak certifikacije tvrtki sukladno normi ISO 27001. Također, 36,7% ispitanika nema saznanja o tome je li tvrtka posjeduje certifikat ISO 27001 što je indikativno, s aspekta ne informiranosti o politici informacijske sigurnosti.

Provedenom anketom dobili samo uvid u stanje i informiranost zaposlenika o tržišnom natjecanju, alatima tržišnog natjecanja, obvezi čuvanja poslovne tajne i zaštiti poslovnih podataka. Kako se radi o relativno malom broju primljenih odgovora ne možemo donijeti generalne zaključke putem ove ankete. No, možemo je koristiti kao polazište za detaljnije istraživanje o tržišnom natjecanju i zaštiti poslovnih informacija. Zaključci koji se mogu istaknuti iz ankete su da je osvještenost zaposlenika i tvrtki relativno dobra i da većina tvrtki provodi pravila i propise koji uređuju tržišno natjecanje i mjere zaštite informacijske imovine. Kako su anketni upitnici poslani prema tvrtkama u različitim gospodarskim granama, vidljivo je da ugovorna zabrana tržišnog natjecanja nije svugdje jednako valorizirana odnosno uopće se ne korisiti u jednom dijelu tvrtki. Poslodavci isto tako uglavnom ne pridodaju veliku brigu i važnost mogućnosti da bi im zaposlenik mogao konkurirati na tržištu nakon prestanka radnog

odnosa koristeći specifična znanja koja je stekao kod poslodavca, a koja su bila kategorizirana kao poslovna tajna. Više pažnje zaštiti poslovnih tajni poslodavci pridodaju odnosu s poslovnim partnerima u kojem se potpisuju ugovori o povjerljivosti kojima štite svoju ali i tržišnu poziciju partnera. Nadalje, kao i kod zaštite osobnih podataka, poslodavci uglavnom shvaćaju važnost poslovnih informacija i većina tvrtki ima usvojen pravilnik o poslovnoj tajni.

Vidljivo je iz odgovora da se u tvrtkama provode edukacije kako bi se potaknulo zaposlenike da ojačaju kompetencije i stručna znanja o važnosti zaštite poslovnih informacije. Kroz anketno istraživanje evidentno je utvrđeno kako postoji pozitivan trend da tvrtke svoje poslovanje usklađuju s važećim zakonskim propisima kojim se uređuje tržišno natjecanje kao i implementiranja pravila iz područja informacijske sigurnosti.

6. ZAKLJUČAK

Nakon provedenog istraživanja o tržišnom natjecanju i analizom zakonskih odredbi kojima je uređeno tržišno natjecanje u RH i EU, uočeno je kako se radi o vrlo širokoj materiji koja je vrlo dobro zakonski regulirana, s ciljem da tržišno natjecanje svim poduzetnicima koji se natječu bude osigurano pod istim tržišnim uvjetima. Na tržištu se javljaju i pokušaji da jedan dio poduzetnika na različite načine, a ponekad i nesukladno s važećim zakonskim propisima i pravilima pokušava preuzeti i ostvariti nezakonitu tržišnu prednost u odnosu na druge poduzetnike što izaziva postupanje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja. Naime, kod tržišnog natjecanja postoje oblici poslovanja koji nisu u skladu s tržišnim natjecanjem. Radi se o sporazumima između konkurenata, kontroli koncentracije, a i državne potpore mogu biti predmet spora ukoliko se njima naruši tržišno natjecanje te se određena društva nađu u povlaštenom položaju. Važno je naglasiti da je politika tržišnog natjecanja jasno uređena direktivama i uredbama unutar Europske Unije i sukladno tome EU omogućuje uspješno poslovanje svim sudionicima na tržištu. Također, kroz diplomski rad je istraživana i analizirana odnos između poslodavca i zaposlenika u području zakonske zabrane natjecanja, pravno definirana prava i obveze poslodavaca i zaposlenika kako bi bili zaštićeni poslovni interesi obje strane. Nadalje, istraženi su zakonski propisi koji reguliraju prava i obveze u slučaju povrede zakonske zabrane natjecanja kao i mogućnosti izuzimanja od zakonske zabrane natjecanja. Pored zakonske zabrane natjecanja poslodavac može tražiti i ugovornu zabranu natjecanja, a ona se najčešće koristi za sprječavanje odlaska zaposlenika kod direktnog konkurenta na određeno vrijeme. Sukladno tome, možemo konstatirati da je osnovna razlika između zakonske zabrane natjecanja i ugovorene zabrane natjecanja to što se zakonska zabrana natjecanja primjenjuje za vrijeme trajanja radnog odnosa, dok se ugovornom zabranom natjecanja regulira ponašanje radnika nakon prestanka ugovora o radu.

Važnost informacija i poslovne tajne u današnjem „digitalnom dobu“ i elektroničkom poslovanju ima stratešku važnost za svaku tvrtku što je rezultiralo donošenjem novih pravila i propisa kojima se uređuje obrada podataka i zaštita osjetljivih poslovnih informacija, prije svega poslovnih tajni. Vidljivo je da se radi o relativno novoj poslovnoj praksi koja dobiva sve veći značaj zbog učestalosti u pokušajima neovlaštenog proboja u informacijske sustave tvrtki i u javnom i u privatnom sektoru i krađe digitalnih podataka. Brz razvoj interneta i digitalizacija podataka postaje veliki posao, ali i rizik kojim tvrtke mogu izgubiti najvrijedniju imovinu koja predstavlja poslovnu tajnu. Iako se u novije vrijeme puno više pažnje pridaje zaštiti podataka i

certificiranju informacijskih sustava, još uvijek svijest i ulaganje u informacijsku sigurnost se doživljava kao trošak, korporativno – informacijska sigurnost treba biti važna potporna funkcija u svakom trgovačkom društvu u cilju zaštite informacijske imovine kao i omogućiti kontinuitet poslovanja na tržištu. Može se konstatirati da je EU u proteklom vremenu dala veliki doprinos u pravnoj regulaciji obrade osjetljivih poslovnih informacija donošenjem brojnih direktiva i uredbi što je između ostalog i važan preduvjet u svezi zaštite tržišnog natjecanja.

7. IZVORI

1. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/82/politika-trzisnog-natjecanja>; pristupio 25.02.2021.
2. <https://www.mingo.hr/public/Poduzetnistvo/6-vodic-zastita-trzisnog-lowresfinalweb.pdf>; pristupio sadržaju 11.02.2021.
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:cc0006>; pristupio sadržaju 11.02.2021.
4. <https://www.mingo.hr/public/Poduzetnistvo/6-vodic-zastita-trzisnog-lowresfinalweb.pdf> ; pristupio sadržaju 11.02.2021.
5. <http://www.aztn.hr/trzisno-natjecanje/nadleznosti/koncentracije/>; pristupio sadržaju 12.02.2021.
6. <http://www.aztn.hr/trzisno-natjecanje/nadleznosti/koncentracije/> ;pristupio sadržaju 12.02.2021.
7. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/82/competition-policy>; pristupljeno sadržaju 12.02.2021.
8. <https://www.ictbusiness.info/poslovanje/trump-ukinuo-zabranu-poslovanja-s-huaweiem>; Marko Perić 30.06.2019. ; pristupio sadržaju 12.02.2021.
9. <https://www.teb.hr/novosti/2018/zakonska-zabrana-natjecanja/>;26.11.2018. Ljubica Đukanović ; pristupio sadržaju 12.02.2021.
10. <https://www.teb.hr/novosti/2018/zakonska-zabrana-natjecanja/>;26.11.2018. Ljubica Đukanović ; pristupio sadržaju 12.02.2021.
11. <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20; pristupio sadržaju 12.02.2021.
12. <https://www.teb.hr/novosti/2017/ugovorna-zabrana-natjecanja/>; 24.11.2017. Dinko Lukač – Ugovorna zabrana natjecanja; pristupio sadržaju 12.02.2021.
13. <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>; Baza je ažurirana 09.03.2020. zaključno sa NN 21/20 ; pristupio sadržaju 14.02.2021.
14. <http://www.aztn.hr/o-nama/>; pristupio 14.02.2021.
15. <http://www.aztn.hr/o-nama/vizija-i-misija/>; pristupio 14.02.2021.
16. <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/44281>;pristupiosadržaju14.02.2021
17. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_117_2703.html, Zakon, NN 117/2017; pristupio sadržaju 14.02.2021.

18. <https://www.radniodnosi.hr/33/poslovna-tajna-definicija-pribavljanje-otkrivanje-nezakonito-koristenje-uniqueidRCViWTptZHIBKJgE84CYYzkr20B-Z9J/>; <https://www.zakon.hr/z/748/Zakon-o-za%C5%A1titi-tajnosti-podataka>; pristupio sadržaju 15.02.2021.
19. Risch, M., Trade secret law and information development incentives, u: Dreyfuss, op. Cit., str. 167
20. Bone, R.G., Trade secrecy, innovation and reasonable secrecy precautions, u: Dreyfuss
21. <https://www.zakon.hr/z/748/Zakon-o-za%C5%A1titi-tajnosti-podataka> ; pristupio sadržaju 15.02.2021.
22. <https://www.zakon.hr/z/748/Zakon-o-za%C5%A1titi-tajnosti-podataka> – Zakon o zaštiti tajnosti podataka, NN 108/96, glava 8, članak 20 ; pristupio sadržaju 18.02.2021.
23. <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/262-clanak-odavanje-i-neovlasteno-pribavljanje-poslovne-tajne> ; pristupio sadržaju 15.02.2021.
24. <https://www.cis.hr/dokumenti/2401-ndaugovori.html> ; pristupio sadržaju 18.02.2021.
25. http://www.stop-krivotvorinama-i-piratstvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti.pdf ; pristupio 20.02.2021.
26. Dragan Zlatović, Nepošteno tržišno natjecanje i poslovna praksa, Pravo 58, Zagreb, 2009.
27. Dr. sc. Marija Ivaniš, Poslovna etika i duhovnost u procesu korporativnog upravljanja, Naklada Kvarner, Rijeka, 2015.
28. Darija Ivandić Vidović, Lidija Karlović, Alen Ostojić, Korporativna sigurnost, Zagreb, 2011.
29. Vlatka Butorac Malnar, Jasminka Pecotić Kaufman, Siniša Petović, Pravo tržišnog natjecanja, Zagreb, 2013.
30. Krakar, Z., i suradnici.: Korporativna informacijska sigurnost, Zagreb, 2014.
31. Miroslav Glas, Bogomir Kovač, Zlatan Reić, Ekonomija i politika tržišnog društva, Split, 1996.

32. Ana Pošćić, Europsko pravo tržišnog natjecanja i interesi potrošača, Narodne novine, Zagreb, 2014.
33. Dragan Zlatović, Intelektualno vlasništvo i marketing – pravni aspekti suvremenog marketinga, Inmag d.o.o., Zagreb, 2010.

8. POPIS SLIKA, TABLICA

1. Izvor:<http://www.aztn.hr/o-nama/nadleznost-i-ustrojstvo/struktura/>; pristupio 14.02.2021.

2. Izvor:http://www.stop-krivotvorinama-i-piratstvu.hr/files/file/pdf/studije/EUIPO_zastita_inovacija_poslovne_tajne_patenti;
pristupio 20.02.2021.
3. Izvor: Istraživanje Zajednice o inovacijama za 2012., samo ključni sektori CIS-a, ponderirani rezultati (neponderirani za Irsku); pristupio 20.02.2021.
4. Izvor: Istraživanje zajednice o inovacijama (CIS 2012.) ; pristupio 20.02.2021.

9. PRILOZI

ANKETA

- 1. U kojoj gospodarskoj grani posluje Vaša tvrtka?**
 - a. Poljoprivreda
 - b. Prehrambena industrija
 - c. Tekstilna industrija
 - d. Drvoprerađivačka industrija
 - e. Metaloprerađivačka industrija
 - f. Kemijska industrija
 - g. Elektroindustrija
 - h. Trgovina
 - i. Farmaceutska industrija
 - j. IT industrija
 - k. Promet
 - l. Graditeljstvo
 - m. Turizam
 - n. Energetika
 - o. Ostalo (nadopuni)
- 2. Posluje li Vaša tvrtka u privatnom ili javnom sektoru?**
 - a. Privatni sektor
 - b. Javni sektor
- 3. Je li Vaša tvrtka upoznata sa Uredbom o zaštiti osobnih podataka?**
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
- 4. Jeste li zaposlenici u Vašoj tvrtki upoznati sa alatima vezanim za tržišno natjecanje?**
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
- 5. Je li Vaša tvrtka koristi ugovor o zabrani natjecanja u odnosu s Vašim zaposlenicima?**
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
- 6. Je li Vaša tvrtka koristi Ugovor o povjerljivosti (NDA) u poslovanju sa poslovnim partnerima?**
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
- 7. Je li u Vašoj tvrtki usvojen pravilnik o poslovnoj tajni?**
 - a. Da

- b. Ne
 - c. Ne znam
- 8. Jesu li u Vašoj tvrtki zaposlenici upoznati s obvezom čuvanja poslovne tajne i nakon prestanka radnog odnosa?**
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
- 9. Je li Vaša tvrtka provodi edukacije za zaposlenike vezano uz zaštitu podataka?**
- a. Da
 - b. Ne
- 10. Je li se u Vašoj tvrtki u proteklom periodu dogodila krađa, gubitak ili priopćavanje poslovne tajne neovlaštenim osobama?**
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
- 11. Je li u Vašoj tvrtki imenovan službenik za zaštitu podataka?**
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Neznam
- 12. Je li u Vašoj tvrtki usvojen pravilnik o obradi i zaštiti podataka?**
- a) Da
 - b) Ne
 - c) Ne znam
- 13. Je li Vaša tvrtka posjeduje ISO certifikat 27001 iz područja informacijske sigurnosti?**
- a) Da
 - b) Ne
 - c) Ne znam

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, DEVIS BALAJINEC (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom TRŽIŠTO NATJECANJE I OBIČAJ ČUVANJA POSLOVNE TAJNE (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, DEVIS BALAJINEC (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/pá s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom TRŽIŠTO NATJECANJE I OBIČAJ ČUVANJA POSLOVNE TAJNE (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

(vlastoručni potpis)